

‘Janneke mag schillen. En Jip mag eten.’

Een representatie-kritische analyse van twee Jip-en-Jannekeverhalen en de invloed van auteursprestige op participantenoordelen over genderrollen in diezelfde verhalen

Jeanine Schurer | s1008577

Masterscriptie Letterkunde | Specialisatie Literair Bedrijf

Begeleider: dr. R. J. H. Smeets | Tweede lezer: dr. D. Kersten

2 juli 2021

Abstract

Annie M. G. Schmidt is one of the most famous authors of children's literature from the Netherlands. Perhaps best known among her work is the series of stories about Jip and Janneke. Both recently and in the past, these stories have been criticised for being outdated, in particular with regard to stereotypical gender roles. However, the stories and Schmidt herself still remain very popular, illustrated by the fact that recently a Dutch politician was severely criticised after she argued that the stories were outdated at some points.

In this thesis, two stories from the bundle *Jip en Janneke* are analysed first, via the methods of critique of representation. According to my analysis, one story (*Jip snijdt zich*) contains stereotypical gender roles indeed, whereas the gender roles in the other story (*Mandje appels voor opa*) can be described as equal. Secondly, two groups of participants have filled out a survey about their opinions on stereotypical gender roles in the same two stories that I have analysed. In the survey of one group, the author's name was mentioned explicitly before each story. The other group filled out the survey without knowing that these stories were written by Schmidt; they read anonymised versions of the stories. The results of these two groups are compared to each other, to investigate whether mentioning the author's name is related to the opinions that participants have about stereotypical gender roles in the two stories. The comparisons have shown that both groups were critical about gender stereotypes in *Jip snijdt zich*, and that there is no significant relation between the survey version (not-anonymised or anonymised stories) and the opinions that participants have about stereotypical gender roles in the texts. Both participant groups consisted largely of young people (around the age of 20-25). Therefore, amongst other possibilities, later research could be focused on investigating whether Schmidt's prestige actually has no influence on reader's criticism, or whether this lack of a relation between survey version and opinions is due to the fact that young people seem to be more critical about gender stereotypes.

Inhoud

Abstract	1
1 Inleiding	3
2 Theoretisch kader	8
2.1 Veldtheorie Bourdieu	8
2.2 Representatiekritiek	11
2.3 Bourdieus veldtheorie verbonden aan de representatiekritiek.....	14
3 Methode.....	16
3.1 Experiment met vragenlijsten	16
3.1.1 Verzamelen van participanten.....	17
3.1.2 Opzet en inhoud van de vragenlijsten	18
3.1.3 Verwerking resultaten vragenlijsten	27
3.2 Analyse van de verhalen.....	28
4 Analyses en interpretaties.....	28
4.1 Representatie-kritische analyse	28
4.2 Resultaten vragenlijsten.....	33
4.2.1 Demografie participantengroepen.....	33
4.2.2 Verantwoording niet meegewogen resultaten.....	35
4.2.3 (Her)kennen van de verhalen	35
4.2.4 Algemene waardering verhalen	36
4.2.5 Opvatting gelijkwaardigheid in verhouding Jip/Luuk en Janneke/Emma	40
4.2.6 Oordelen over genderrolpatronen in de verhalen.....	45
5 Conclusie en discussie.....	50
5.1 Concluderend.....	50
5.2 Kanttekeningen en vervolgsuggesties	52
Bibliografie.....	55
Bijlagen	57
Bijlage 1: Voorgelegde verhalen	57
Bijlage 2: Vragenlijsten	59

1 Inleiding

‘Jip liep in de tuin en hij verveelde zich zo. Maar kijk, wat zag hij daar? Een klein gaatje in de heg. Wat zou er aan de andere kant van de heg zijn, dacht Jip. Een paleis? Een hek? Een ridder? Hij ging op de grond zitten en keek door het gaatje. En wat zag hij? Een klein neusje. En een klein mondje. En twee blauwe oogjes. Daar zat een meisje. Ze was net zo groot als Jip. “Hoe heet je?” vroeg Jip. “Janneke,” zei het meisje. “Ik woon hier.” “Gisteren woonde je nog niet hier,” zei Jip. “Vandaag woon ik hier,” zei Janneke. “Kom je met mij spelen?” “Ik zal door het gat kruipen,” zei Jip.’

(Schmidt, 2020, p. 5)

Deze kennismaking tussen twee personages is wellicht een van de bekendste uit de Nederlandse kinderliteratuur. Het begin van de bekende verzamelde verhaaltjes over Jip en Janneke zal bij velen een belletje doen rinkelen. Ze gaan immers al generaties lang mee: de eerste losse verhaaltjes verschenen tussen 1952 en 1957 in *Het Parool* en werden vanaf 1953 gebundeld in een reeks. Ruim twintig jaar later, in 1977, verscheen de grote bundel *Jip en Janneke* voor het eerst. In 2020 was deze bundel aan zijn 51ste druk toe (Schmidt, 2020, p. 4).

Er verschenen vertalingen van de verhalen in onder meer het Engels (Mick and Mandy; Bob and Jilly), Duits (Heiner und Hanni; Julia und Alexander), Pools (Jaś i Janeczka; Julek i Julka), Japans (Ippu to Yaneke), Hongaars (Janó és Janka) en Chinees (Yiyi he Yaya). Het zijn slechts enkele voorbeelden van de lijst met vertalingen¹. Er kan zeker worden gesteld dat Jip en Janneke zijn geworden tot een merk. Van het duo bestaan inmiddels niet alleen boeken, maar ook bekers, broodtrommels, paraplu's, puzzels, kleding en knuffels. Of denk aan de volgende regelmatig gehoorde term: jip-en-janneketaal is een gangbare manier geworden om eenvoudig taalgebruik mee aan te duiden. Het beroemde duo is, kortom, een begrip in Nederland en daarbuiten.

Niet alleen met *Jip en Janneke* boekte Schmidt succes. Ook andere kinderverhalen van haar hand waren (en zijn) succesvol, denk bijvoorbeeld aan *Pluk van de Petteflet* of *Otje*. Schmidts oeuvre is echter veelomvattender dan slechts kinderverhalen: ze schreef daarnaast

¹ Voor een lijst met vertalingen van Annie M. G. Schmidt, zie <http://annie-mg.com/boeken/vertaalde-primaire-publicaties/>.

columns, versjes, gedichten, reportages, stripverhalen en werkte voor televisie en theater (Canon van Nederland, z. d.) (Vries, 2001). Daarbij valt op dat haar werk binnen de kinderliteratuur vaker geprezen is dan haar ‘volwassen’ literatuur. In paragraaf 2.1 ga ik daar verder op in. Het succes van haar kinderverhalen kan onder meer verklaard worden door het type personages dat Schmidt vaak creëerde: het zijn geen standaard, brave personages, de verhalen zijn niet betuttelend. Denk aan hoofdpersonages als Otje (die de enige is die haar vader weet te kalmeren bij woedeaanvallen – de taak van volwassene en kind lijkt soms wel omgekeerd), Pluk (een zelfstandig personage zonder ouders) of Floddertje (slordig, vies, met een hond die niet voor niets Smeerkees heet). Braafheid, netheid en fatsoen worden vaak juist op een komische manier neergezet, bijvoorbeeld in de vorm van mevrouw Helderder en haar schoonmaakobsessie in *Pluk van de Petteflet*. Sjuul Deckwitz typeert het in *Schrijfsters uit de jaren vijftig* (1991) als volgt:

‘De naam Annie Schmidt valt in Nederland samen met begrippen als humor, ironie en satire. De humorist, de ironicus, de satiricus, dat is bekend, is altijd een moralist. Er is altijd iets wat hij niet wil hebben, waar hij tegen is, wat hij veranderd wil zien en waar hij dus tegen schopt. Bij Annie Schmidt zijn dat benepenheid, burgerlijk fatsoen, dwang, onrecht.’
(Deckwitz, 1991, p. 170)

Bovendien zou Schmidt zelf in een interview in de jaren 1960 hebben gezegd dat zij ‘zo’n hekel [had] aan fatsoen’ (Deckwitz, 1991). Schmidt creëerde dus graag personages die tegendraads en niet te conventioneel waren.

Hoewel bovenstaande typering en ook andere typering² aangeven dat Schmidt gezien kan worden als een auteur die juist niet braaf en netjes was, kwamen er al in de jaren ’70 van de vorige eeuw geluiden *Jip en Janneke* niet meer bij de tijd was. Zo citeert Annejet van der Zijl in de biografie over Schmidt enkele zinnen uit een opinieartikel: “‘Suspecter kinderlectuur bestaat er in Nederland niet,” schreef *De Nieuwe Linie* over *Jip en Janneke*, “die al bijna twee generaties heeft vergiftigd, ... Janneke die godvergeten Trut, kan letterlijk niets.”” (Zijl, 2020, p. 294) Ook kinderboekenschrijfster Jetta van Leeuwen uitte kritiek in een open brief aan Schmidt in *Vrij Nederland*. Zij vond dat er ‘harde realiteiten – overspel, abortus, kindermishandeling of scheidingen – in kinderboeken ten tonele gevoerd [moesten] worden’ (Donker, 2011). Annie M. G. Schmidt had in 1968 in een brief aan Simon

² Zie bijvoorbeeld <https://www.canonvannederland.nl/nl/anniemgtschmidt>: ‘[...] ingaan tegen onlogische regels en tegendraadse humor zijn de geheimen van haar schrijverschap’.

Carmiggelt al voor dit soort kritiek gevreesd. In de betreffende brief schrijft ze aan Carmiggelt onder andere over *En ik dan?* – een door haar geschreven toneelstuk dat op dat moment volle zalen trok – dat het ‘uit de tijd’ is, dat het ‘out’ is. Iets verderop in de brief vervolgt ze:

‘Ik schrijf dus nu maar weer kinderverhalen. Die mogen nog altijd ouderwets lief zijn. Maar hoe lang nog? Tot op dit ogenblik wordt over de hele wereld de kinderliteratuur nog bewaakt door An Rutgers van der Loeff-Basenau – Goeman Borghesius, die zorgt dat het ethische waas de werkelijkheid omfloerst. Maar straks komt ook in die sector de grote Debunker. Doornroosje zal worden verkracht door de Gelaarsde Kat en iemand als ik zal me slechts kunnen handhaven als ik schrijf:

“Ga je mee,” zei Jip, “moeders tieten afsnijden?”

“Hè ja,” zei Janneke.’

(Carmiggelt, 1987, p. 10)

Door dit citaat wordt duidelijk dat Schmidt aanvoelde waarop men in de toekomst kritiek zou kunnen hebben: ze noemt de verhalen ‘ouderwets lief’ en gaat aan het eind van het citaat volledig tegen die lieflijkheid in, door de overdrijving aan het eind. Schmidt geeft ermee aan dat mogelijke kritiek op haar teksten zou kunnen worden dat die te braaf zijn, en dat ze volgens deze hypothetische critici meer tegendraadse teksten (zie einde citaat) zou moeten schrijven om zich te kunnen blijven handhaven. De duiding van Schmidt in dit citaat sluit inderdaad aan bij de zojuist aangehaalde kritiek in *De Nieuwe Linie* en van Jetta van Leeuwen: *Jip en Janneke* was volgens de critici te truttig en te braaf.

Deze kritiek in de jaren 1970 was niet de laatste keer dat er stemmen rezen over het vermeende ouderwetse en te brave karakter van *Jip en Janneke*. Zoals is gebleken betekende die eerste kritiek echter allerm minst het einde voor de boeken van Schmidt, aangezien er bijna vijf decennia daarna nog altijd herdrukken verschijnen. Dat de verhalen over Jip en Janneke door velen nog altijd worden gekoesterd, blijkt niet alleen uit deze enorme hoeveelheid herdrukken. Sprekend voor de status die de boeken nog altijd hebben is de ophef die recent ontstond na een debat in de Utrechtse Provinciale Staten over het uit bibliotheken weghalen van boeken over Zwarte Piet (Metro, 19 november 2020). Tijdens dit debat stelde een statenlid dat *Jip en Janneke* ‘niet meer kunnen’, omdat de verhalen stereotiepe rolverdelingen tussen man en vrouw zouden bevatten en ouderwets zouden zijn. Het statenlid vroeg zich af: zouden die boeken niet ook, net als boeken over Zwarte Piet, uit de collectie van bibliotheken

moeten verdwijnen? De heftige reacties en zelfs vergaande bedreigingen³ die het Utrechtse statenlid ontving naar aanleiding van haar opmerking laten zien dat de verhalen volgens sommigen een onaantastbare status hebben. Op een poll die het AD bij het online artikel over deze ophef plaatste, antwoordde 93% van de 7137 stemmers dat er niks mis is met *Jip en Janneke* (Unen, 20 november 2020). De stemmers die vonden dat de boeken konden blijven, maar moesten worden aangepast naar de huidige tijd (6%) en die vonden dat de rolpatronen inderdaad te ouderwets waren (1%) waren in de minderheid.

Het is mogelijk dat deze oordelen beïnvloed zijn door het gevoel over de verhalen, die zovelen waarschijnlijk associëren met fijne herinneringen uit hun jeugd. Teksten die al zo lang meegaan, hebben echter grotere kans om te worden onderworpen aan een eventueel veranderende tijdsgeest. Men kan zich daarbij afvragen of de observatie dat bepaalde teksten verouderde ideeën bevatten afdoet aan de positieve herinneringen die diverse generaties hebben aan *Jip en Janneke*. Mogelijkerwijs speelt de bekendheid van Annie M. G. Schmidt en haar betekenis voor (onder meer) de kinderliteratuur mee bij onze opvattingen over de inhoud van de teksten. In het collectieve geheugen herinnert men zich haar waarschijnlijk op een positieve manier en haar teksten daardoor waarschijnlijk ook. De associatie die men bij een auteur heeft, verbindt men wellicht onbewust aan die teksten.

Onderzoek van Corina Koolen heeft namelijk uitgewezen dat informatie over de auteur op diverse manieren van invloed kan zijn op lezersoordelen over een tekst. Koolen promoveerde op genderongelijkheid in de Nederlandse literatuur. In *Dit is geen vrouwenboek* (2020), een bewerking van haar proefschrift, gaat het vijfde hoofdstuk (pp. 115-146) in op lezers(voor)oordelen. In dit hoofdstuk laat Koolen onder meer zien dat er verschillen ontstonden in lezersbeoordelingen als participanten geen informatie werd verstrekt over bijvoorbeeld de gender of het prestige van de auteur van het tekstfragment dat men las. Participanten beoordeelden fragmenten op literaire kwaliteit en uit het onderzoek bleek dat het prestige van de auteur een voordeel vormde in de beoordelingen. Respondenten gaven tekstfragmenten van prestigieuze auteurs puur op basis van naam en titel al een hogere literaire score, ook al hadden ze de betreffende roman zelf niet gelezen (p. 131).

Uit een pre-test van het Nationale Lezersonderzoek (2013) dat Koolen e.a. uitvoerden, bleek bovendien dat respondenten andere conclusies trokken als zij ‘hun literaire waardeoordeel baseerden op auteursinformatie [met] precies dezelfde informatie over een mannelijke en een vrouwelijke auteur’ (Koolen, 2020, p. 134). Hier ontstond een gender gap:

³ Zie bijvoorbeeld van Unen (20 november 2020) en van Unen (24 november 2020).

participanten hadden meer vertrouwen in de fragmenten waarbij werd verteld dat deze geschreven waren door een mannelijke auteur. Als vervolg op deze resultaten onderzocht Koolen samen met collega Andreas van Cranenburgh hoe respondenten een fragment beoordeelden op literaire kwaliteit als er helemaal geen informatie over de auteur werd verschaft (Koolen, 2020, p. 135). Het bleek dat de eerder geconstateerde gender gap verdween bij deze manier van testen: ‘Als we het prestige van de auteur wegnemen door blind fragmenten te testen, verdwijnt de fikse gender gap [...]’ (p. 145). In het huidige onderzoek zal echter vooral het prestige van Schmidt wordt meegewogen en niet zozeer worden gekeken naar de door Koolen en collega’s geconstateerde *gender gap*. Dit zal in de methodesectie nader worden toegelicht.

Het onderzoek van Koolen laat dus zien dat de informatie die lezers wel of niet krijgen over een auteur uitmaakt voor hun oordeel over een tekst. Deze resultaten vormen aanleiding om specifiek te onderzoeken of het prestige van Annie M. G. Schmidt meespeelt bij de oordelen die men heeft over genderrepresentatie in de teksten uit *Jip en Janneke*. Als dit namelijk het geval blijkt te zijn, zou dat ten eerste kunnen verklaren waarom de opmerking van het Utrechts statenlid zoveel reacties opriep. Voor degenen die het niet met het statenlid eens zijn, gaat het publieke debat onbewust wellicht niet zozeer om de inhoud van de teksten, maar meer om de auteur in het algemeen. Daardoor scharen zij zich mogelijk liever achter de teksten en niet achter de opmerking van het statenlid. Ten tweede zou dit benadrukken dat ook onderzoekers binnen de representatiekritiek zich er tijdens het analyseren van teksten bewust van moeten zijn dat het prestige van een auteur hen mogelijk beïnvloedt in hun analyses. In het theoretisch kader, met name in paragraaf 2.3, kom ik daarop terug.

De onderzoeksvraag die hier centraal zal staan luidt gezien het bovenstaande als volgt:

In hoeverre oordelen lezers kritischer over genderrepresentaties in een kinderverhaal als ze niet weten dat het betreffende verhaal uit *Jip en Janneke* komt en in hoeverre hangt de veldpositie van de auteur, Annie M.G. Schmidt, daarmee samen?

In het volgende hoofdstuk wordt het theoretisch kader bij deze onderzoeksvraag geschetst aan de hand van twee pijlers. In paragraaf 2.1 staat allereerst de veldtheorie van Pierre Bourdieu centraal, om de veldpositie van Schmidt te schetsen, aansluitend op het laatste deel van deze onderzoeksvraag. Aansluitend bij het eerste deel van de onderzoeksvraag worden in paragraaf 2.2 de principes van de representatiekritiek uiteen gezet. Deze worden later, in paragraaf 4.1 gebruikt om twee verhalen uit *Jip en Janneke* mee te analyseren. Vervolgens wordt in paragraaf 2.3 de samenhang tussen deze twee pijlers verduidelijkt, om zo de mogelijke

invloed die de veldpositie van Schmidt heeft op oordelen van lezers te theoretisch te kunnen duiden.

Door middel van een online vragenlijst is een experiment uitgevoerd onder twee groepen lezers, die werden gevraagd om enkele vragen te beantwoorden over twee teksten uit *Jip en Janneke*. In hoofdstuk 3 worden de methode van het onderzoek en een hypothese bij de onderzoeksvraag uiteengezet, waarna in hoofdstuk 4, paragraaf 4.1, een representatie-kritische analyse van de twee teksten uit *Jip en Janneke* volgt. Ook worden in die dat hoofdstuk, paragraaf 4.2, de resultaten van het experiment met de vragenlijsten geanalyseerd en geïnterpreteerd, om daarna in de conclusie van paragraaf 5.1 een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag. Ten slotte gaat paragraaf 5.2 in op eventuele kanttekeningen bij het huidige onderzoek en voorstellen voor toekomstig onderzoek.

2 Theoretisch kader

2.1 Veldtheorie Bourdieu

Dat het prestige van een auteur mee kan spelen in het oordeel van lezers liet het onderzoek van Koolen (2020) zien. In de huidige paragraaf wordt verder ingegaan op wat hier wordt verstaan onder de term prestige. De veldtheorie van de Franse socioloog Pierre Bourdieu biedt bruikbare concepten om het prestige van (onder meer) auteurs te duiden.

Bourdieu stelt in zijn werk *The Field of Cultural Production, or: The Economic World Reversed* (1993) dat de maatschappij is verdeeld in verschillende velden. Het grootste veld is het maatschappelijke veld, of in de precieze termen van Bourdieu ‘the field of class relations’ (p. 38). Binnen dit veld bestaat een voortdurende strijd om macht tussen diverse actoren. Er zijn binnen het maatschappelijke veld diverse subvelden, waaronder het ‘field of power’, dat voornamelijk neerkomt op de politieke macht. Dit politieke veld bekleedt binnen het totale, maatschappelijke veld een hoge machtspositie. Binnen het maatschappelijke én het politieke veld bestaat er het ‘literary and artistic field’, of met een meer algemene term het culturele veld. Ook dit culturele veld vormt een subveld, waarbinnen het literaire veld bovendien ook weer kan worden gezien als een subveld.

Net zoals in de andere velden begeven zich in het literaire veld diverse actoren, zoals auteurs, uitgeverijen, recensenten (en meer), waartussen volgens de veldtheorie continu een machtsstrijd bestaat. Al deze actoren nemen binnen het veld een bepaalde positie in en hebben een zekere mate van macht binnen daarbinnen. Beginnende auteurs hebben bijvoorbeeld nog

geen sterk gevestigde positie in het literaire veld en volgens de theorie hebben zij daarom minder macht dan auteurs met een reeds gevestigde naam.

Een sterke positie in het literaire veld gaat samen met het aanzien en respect dat een auteur krijgt van andere actoren in het veld. Een auteur krijgt van de andere actoren eer toegekend, en op die manier wordt zijn of haar machtspositie versterkt. Voorbeelden van actoren die in de positie zijn om auteurs eer toe te kennen zijn jury's van literaire prijzen en recensenten. Jury's van literaire prijzen hebben bijvoorbeeld een vrij hoge machtspositie binnen het literaire veld doordat zij een auteur wel of niet een prijs toekennen en op die manier invloed uitoefenen. Recensenten hebben op hun beurt invloed op de positie van een auteur door een lovende of juist afwijzende recensie te schrijven.

De macht van jury's van literaire prijzen blijkt uit het volgende voorbeeld. Zoals in de inleiding kort aangestipt, werd Schmidt voornamelijk bekroond voor haar werken binnen de kinderliteratuur. Zo ontving ze onder meer twee Zilveren Griffels, twee Gouden Griffels, de eerste Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur en internationale erkenning kreeg ze via de Hans Christian Andersenprijs⁴ (Deckwitz, 1991). Deckwitz stelt in het hoofdstuk over Annie in *Schrijfsters in de jaren vijftig* (1991): 'Maar tot de "officiële" literatuur schijnt ze nog steeds niet te horen, die canonisering wil maar niet lukken, al wordt de roep om de P. C. Hooftprijs steeds harder.' (p. 171) Zo bezien blijft Schmidt veelal geroemd vanwege haar kinderliteratuur, hoewel ze in 1987 de Constantijn Huygensprijs kreeg toegekend⁵ – een prijs die auteurs ontvangen voor hun gehele oeuvre. Dit geeft aan dat haar andere werk, buiten de kinderliteratuur om, niet volledig werd genegeerd. Een stuk van Rob Schouten (een van de juryleden van de P. C. Hooftprijs in 1983), bijna dertig jaar later verschenen in *Trouw*, toont echter alsnog een soort scheiding aan waarmee de 'officiële' literatuur lang lijkt te hebben gekeken naar Annies werk:

'In 1983 zat ik in de jury van de P. C. Hooftprijs toen geheel onverwacht medejurylid Judith Herzberg Annie M. G. Schmidt als kandidaat uit de hoed toverde. We schaften het verzamelde werk aan [...], maar vonden het toen te licht. Bevangen door de zwaarte van onze taak, vermoed ik. Daar ging de dichteres van mijn jeugd! [...] En zo verdrukte de puberteit mijn kindertijd, zoals het ook in het normale leven gaat. Maar

⁴ Internationale prijs voor auteurs en illustratoren van kinderboeken, vernoemd naar de Deense auteur Hans Christian Andersen, o.a. beroemd om zijn sprookjes. Zie <https://www.ibby.org/awards-activities/awards/hans-christian-andersen-awards>.

⁵ Zie <https://literatuurmuseum.nl/literatuurprijzen/constantijn-huygens-prijs> voor alle laureaten van de Constantijn Huygensprijs.

een kwart eeuw na dato denk ik dat we een daad hadden kunnen stellen, dat we dat werk helemaal niet hadden moeten herlezen maar onze jeugd hadden moeten laten spreken. Hadden we binnen de context van de P. C. Hooftprijs ook eens iets opstandigs gedaan.’

Enerzijds spreekt Schouten dus over zijn eigen positieve jeugdherinneringen aan Schmidts werk én is er dus een jurylid geweest dat haar werk aandroeg voor de bekroning met de P. C. Hooftprijs, anderzijds werd die prijs haar in 1983 uiteindelijk niet toegekend omdat het niet zwaar genoeg zou zijn (en ook later heeft ze deze prijs nooit ontvangen⁶).

Met deze voorbeelden kom ik bovendien op een volgend aspect uit de veldtheorie dat samenhangt met het prestige van een auteur. De mate van aanzien en respect die een auteur binnen het veld heeft duidt Bourdieu in *The production of belief: contribution to an economy of symbolic goods* (1980) in termen van kapitaal. Het meest grove onderscheid binnen dit concept van kapitaal is dat tussen symbolisch (of: cultureel) en economisch kapitaal. Een auteur die veel aanzien heeft binnen het literaire veld en wordt bewonderd door een kleine groep actoren met hoge posities binnen dat veld, heeft veel symbolisch kapitaal vergaard, zonder dat daar commercieel succes bij komt kijken. Daartegenover staat het voorbeeld van de auteur die een breed publiek bereikt en zeer hoge verkoopcijfers kent, waardoor hij of zij profiteert van economisch gewin: in dat geval gaat het om economisch kapitaal.

Volgens de theorie van Bourdieu sluiten deze twee vormen van kapitaal elkaar uit, maar de praktijk laat zien dat dit niet altijd het geval is. Denk bijvoorbeeld aan literaire prijzen: de eer van het winnen van die prijs en de toekenning ervan door vakgenoten sluiten aan bij het symbolisch kapitaal, maar het geldbedrag dat vaak met literaire prijzen gepaard gaat, is een vorm van economisch kapitaal. Dat het strikte onderscheid tussen economisch en symbolisch kapitaal niet altijd opgaat, toont James English in zijn artikel *Winning the Culture Game: Prizes, Awards and the Rules of Art* (2002). Hij stelt dat ‘the different forms of capital are actually caught up in the process of intraconversion, of exchange or translation from form to form [...]’ (p. 126). Literaire prijzen zijn volgens English in staat om een ‘uitwisseling tussen cultureel en niet-cultureel kapitaal’ te laten plaatsvinden. Via literaire prijzen kunnen actoren met niet-culturele, economische middelen (zoals rijkdom, vermogen) de waarde van culturele middelen verlagen. Andersom kunnen auteurs via literaire prijzen hun machtspositie in het veld vergroten, doordat ze bij een groter publiek bekendheid vergaren als ze worden

⁶ Zie <https://literatuurmuseum.nl/literatuurprijzen/pc-hooft-prijs> voor alle laureaten van de P. C. Hooftprijs.

bekroond met een prijs (p. 126). Ook voor Schmidt geldt dat zij, met haar kinderliteratuur in ieder geval, zowel symbolisch als economisch kapitaal genoot: haar kinderboeken werden en worden zeer veel verkocht en de heftige reacties die het Utrechts statenlid kreeg (zie paragraaf 1) geven aan dat de boeken van *Jip en Janneke* nog altijd een bijzondere status hebben en erg worden gewaardeerd.

Het prestige van een auteur hangt dus met verschillende zaken samen: zijn of haar machtspositie binnen het literaire veld, de mate van symbolisch kapitaal en de mate van economisch kapitaal. Bovendien valt er theoretisch gezien een onderscheid te maken tussen het prestige dat een auteur heeft volgens ingewijden met een hoge machtspositie binnen het literaire veld, en het prestige dat een auteur heeft volgens actoren die een minder hoge machtspositie binnen het literaire veld kennen ofwel het prestige dat een auteur heeft volgens een breed publiek. Zo kan enerzijds het werk van een auteur onder juryleden van literaire prijzen als zeer prestigieus worden beoordeeld, maar bij het grote publiek vrij onbekend zijn omdat het werk geen groot commercieel succes is. Anderzijds kan een auteur grote verkoopaantallen onder een breed publiek kennen, zonder door literaire jury's gewaardeerd te worden. Zoals in de vorige alinea duidelijk werd, blijkt in de praktijk een overlap tussen deze twee invullingen van prestige te kunnen bestaan.

2.2 Representatiekritiek

De voorgaande paragraaf behandelde enkele principes uit Bourdieus veldtheorie die ingaan op auteursprestige, dat mogelijk kan meewegen in de oordelen van de participanten uit de online vragenlijst. In de huidige paragraaf wordt nader ingegaan op de theorie van de representatiekritiek, die van belang is voor de inhoudelijke analyses van de betreffende verhalen uit *Jip en Janneke* die aan de deelnemers van de online vragenlijst zijn voorgelegd.

De kritiek die het Utrechtse statenlid heeft geuit op *Jip en Janneke* ging met name in op de manier waarop er in de verhalen soms een stereotiepe genderrolverdeling bestaat. Het domein dat zich bezighoudt met de manieren waarop verschillende maatschappelijke groepen worden gerepresenteerd in diverse vormen van media, waaronder de literatuur, is dat van de representatiekritiek. Binnen de representatiekritiek kan het gaan om bijvoorbeeld de representatie van verschillende etniciteiten of van een bepaalde leeftijdsgroep uit de samenleving. Er zijn naast deze twee nog diverse andere voorbeelden van verder gespecificeerde groepen waarvan de representatie kan worden geanalyseerd. Daarnaast kan de representatiekritiek zich richten op diverse media- en cultuurvormen, van bijvoorbeeld

reclamespots tot aan films, toneel en literatuur. In deze tekst ligt het accent op de representatie van verschillende gendergroepen binnen de teksten uit *Jip en Janneke*. In deze paragraaf zal dan ook verder worden ingegaan op principes van de representatiekritiek met betrekking tot gender.

Maaïke Meijer schreef een uitgebreid werk dat ingaat op de verschillende aspecten van de representatiekritiek. *In tekst gevat. Inleiding tot een kritiek van representatie* (2005) is dan ook een bruikbare publicatie om dit concept nader toe te lichten. In haar boek gaat Meijer in op de representatie van sekse⁷ en etniciteit. Hier zal vooral verwezen worden naar de eerste zes hoofdstukken, waarin gender centraal staat.

Volgens Meijer hangt representatie samen met hiërarchische structuren binnen onze cultuur. Dit kan worden toegelicht aan de hand van het door Meijer gemaakte onderscheid tussen de term ‘representatie’ en de semiotische term ‘teken’ (p. 7). Meijer legt uit dat er bij representatie altijd sprake is van een tussenkomst van mensen, terwijl dat bij een teken niet het geval is: ‘Representatie impliceert een bemiddelende activiteit: er is altijd iemand die de tekst, het beeld, de gedachte heeft gevormd’ (p. 7). Op die manier vormt representatie de werkelijkheid, in plaats van andersom. Zo krijgt de tussenpersoon, die de tekst, het beeld of de gedachte vormt, dus een zekere vorm van macht. Hij of zij kiest immers wat er wel of niet zal worden gerepresenteerd. Dit is dus een van de manieren waarop representatie samenhangt met hiërarchische structuren tussen bijvoorbeeld verschillende gendergroepen onderling. Meijer stelt dan ook dat ‘seks-hiërarchie minder een “inhoud” dan een structuur van representatie [is]. Inhoud en structuur zijn één.’ (p. 10).

Meijer laat zien hoe het werkelijkheidsvormende karakter van representatie werkt als het gaat om (literaire) teksten met behulp van twee begrippen: vertelinstantie en focalisator. Ze spreekt van twee niveaus binnen verhalen: een primair en een secundair niveau (pp. 11-12). Op het primaire niveau is het de vertelinstantie die zorgt voor een bepaalde invulling van het vertelde. De lezer krijgt de informatie tot zich via de vertelinstantie en is daardoor afhankelijk van deze vertelinstantie (p. 11). Bij het secundaire niveau gaat het om de focalisatie, dat wil zeggen de waarneming, in een verhaal. De vertelinstantie zelf kan focaliseren, maar kan op zijn beurt ook een of meerdere personages laten focaliseren: de

⁷ Meijer (2005) gebruikt de term ‘seks’, maar in het verdere verloop van deze tekst wordt de term ‘gender’ gebruikt, gezien het betekenisverschil dat er tussen de termen ‘seks’ en ‘gender’ bestaat. Susan Lanser (2017) verheldert dit onderscheid als volgt: ‘In most academic pursuits today, “sex” stands for the biological designations of male and female (with some scholars including “intersex” as designation), while “gender” marks social identities, roles and behaviors as well as qualities of masculinity and femininity that have been associated with a specific sex [...]. The term “gender” is now the most common anchor term, since it avoids binary assumptions about bodily identities and recognizes transgender and “gender-queer” possibilities.’

instantie die of het personage dat focaliseert is dan het subject van de focalisatie. Daarnaast is er het object van de focalisatie: ‘dat wat de focalisator waarneemt en doorgeeft in een per definitie “partijdig” licht’ (p. 12). Meijer stelt dat het bepalen van de focalisatie in een verhaal van belang is voor het analyseren van de representatie van gender in een tekst, omdat de manier waarop de focalisatie verdeeld is in een verhaal ook samenhangt met de vraag wie de macht heeft: ‘wie ziet/en of spreekt, en wie wordt gezien en besproken?’ (p. 12) Bij de representatie-kritische analyse van de twee voorgelegde verhalen uit *Jip en Janneke* let ik dus ook op de vertelinstantie en de focalisatie in de betreffende verhalen (zie paragraaf 4.1).

Wanneer het gaat om gender komt dit machtsverschil aan de orde als men kijkt naar de verdeling tussen subject (focalisator) en object (gefocaliseerde): ‘er zijn in de literatuur veel meer als “man” aangeduide subjecten die als “vrouw” aangeduide personages bekijken en bespreken dan andersom’ (p. 12). Doordat dit soort gendergebonden verdelingen van subject- en objectposities zo vaak wordt herhaald, draagt die bij aan de vorming van stereotypen en op die manier aan ons beeld van de werkelijkheid (p. 13). Hieraan raakt bovendien het concept dat Meijer als ‘cultuurtekst’ duidt, een ‘grote verzameling teksten die elkaar echoën en herschrijven’ (p. 102). Die cultuurtekst stijgt uit boven één individuele tekst en ontstaat door de voortdurende herhaling van bijvoorbeeld manieren waarop mannen en vrouwen worden gerepresenteerd. Ook voor de teksten in *Jip en Janneke* geldt dat zij verschenen binnen een cultuurtekst, binnen een traditie van kinderliteratuur. In de volgende alinea licht ik dat nog toe.

Een begrip dat samenhangt met het concept dat Meijer de cultuurtekst noemt, is intertekstualiteit. Zij onderscheidt drie niveaus van intertekstualiteit: ‘1. de directe ontlening aan een bestaande tekst, zodat de bron van de ontlening nog traceerbaar is; 2. De conventies van een genre waarmee een tekst gemodelleerd is; 3. de relatie van een tekst met een of meer veelomvattende “cultuurteksten” (discoursen) waarvan de bron niet is te achterhalen’ (p. 38). De reden waarom intertekstualiteit en cultuurtekst relevant zijn voor het analyseren van genderrepresentatie, is dat ‘cultuurteksten een verstarde code van representatie [impliceren]’ (p. 59). Schmidts werk met de eigenzinnige personages past binnen de cultuurtekst van de Nederlandse kinderliteratuur, waarin vanaf het eind van de negentiende eeuw steeds meer voorbeelden ontstaan van kinderen die ondeugend mogen zijn, bijvoorbeeld het brutale jongetje in *Pietje Bell* (1914) (Canon van Nederland, z. d.). Daarnaast past Schmidts werk internationaal in een traditie. Na de Tweede Wereldoorlog verschijnen kinderboeken waarin ook meisjes zich niet altijd gedragen, zoals *Pippi Langkous* (1945) van Astrid Lindgren (Canon van Nederland, z. d.). Het eerder genoemde voorbeeld van *Floddertje* is werk van

Schmidt dat daarbij aansluit. In de representatie-kritische analyse in paragraaf 4.1 zal ik daarom ook bekijken in hoeverre de twee voorgelegde verhalen uit *Jip en Janneke* passen binnen deze traditie van ondeugende personages.

Intertekstualiteit kan dus gezien worden als een van de elementen die een cultuurtekst mede vormen, maar wordt andersom ook weer beïnvloed door bestaande cultuurtekst. Hiermee kom ik terug bij de werkelijkheidsvormende aard van cultuurtekst en representatie (p. 16; 102): men kan op een bepaald moment niet meer achterhalen dat sommige patronen een *effect* zijn van de representatie. Zo gaat men het ‘veelvuldig gerepresenteerde en het representeerbare’ ervaren als de werkelijkheid (pp. 102-103). Met andere woorden, het is niet zo dat er geen ‘werkelijkheid’ bestaat buiten representatie – dat is niet mogelijk. Het gaat er vooral om dat representatie sturend werkt voor de manier waarop men die werkelijkheid ziet. Dit laat Meijer ook zien met een voorbeeld in haar oratie (1999), waarin ze onder meer de door Schmidt geschreven liedtekst van ‘Zeur niet’ aanhaalt. Het lied gaat in tegen het huwelijk en heeft, zo stelt Meijer, als boodschap: ‘breek de tent af als je wilt, maar zeur niet’ (p. 15). Meijer stelt echter dat de liedtekst zelf juist precies het omgekeerde doet, de tekst spreekt over het probleem: ‘Omdat het lied natuurlijk wél praat, en alle vrouwelijke onvrede met bakken over de lezer/luisteraar uitstort representeert dit lied in optima forma het vertoog van “het onbehagen bij de vrouw”.’ Daarna legt Meijer uit dat dit precies hetgeen was wat feministen vanaf 1970 gingen doen: hun mond open trekken en wél praten (p. 16), wel problemen aan de kaak stellen. Op die manier werkt een tekst dus werkelijkheidsvormend. Als we die werkelijkheidsvormende werking betrekken op *Jip en Janneke*, valt het als volgt uit te leggen: als er tussen Jip en Janneke bepaalde rolverdelingen bestaan in de teksten, kunnen die werkelijkheidsvormend werken doordat men die rolverdelingen als normaal gaat beschouwen. In paragraaf 4.1 licht ik dit toe aan de hand van een van de geanalyseerde teksten uit *Jip en Janneke*.

2.3 Bourdieus veldtheorie verbonden aan de representatiekritiek

In de voorgaande paragrafen is ten eerste de veldtheorie en hoe die samenhangt met het prestige van een auteur besproken. Vervolgens is in de paragraaf daarna uiteengezet welke principes ten grondslag liggen aan de representatiekritiek en hoe literatuur (en andere vormen van media) volgens de representatiekritiek werkelijkheidsvormend kan werken.

Om bepaalde stereotypen die mede door literatuur worden gevormd en in stand gehouden te doorbreken, is het van belang dat men zich tijdens het bestuderen van teksten bewust blijft van het werkelijkheidsvormende karakter dat ze hebben. Terry Eagleton pleit in

zijn boek *Literary Theory. An Introduction* (1996) dan ook voor een literaire kritiek die literaire teksten bestudeert ‘als een producent van effecten die tot een historische realiteit kunnen uitgroeien’ (Meijer & Alphen, 1991, p. 13). In *De canon onder vuur* (1991) van Maaïke Meijer & Ernst van Alphen staan diverse bijdragen waarin canonieke teksten op deze manier worden bestudeerd, met voorbeelden als Nescio’s *Dichtertje* en Bordewijks *Bint*. Deze wijze van bestuderen vormt een literatuurgeschiedenis die ‘vanuit het heden naar het verleden kijkt en een eigen, per periode wisselend, beeld ontwerpt van die teksten die nu tot onze verbeelding spreken’ (p. 8). Het is met andere woorden een methode van bestuderen die canonieke teksten op een kritische manier leest met een perspectief uit het heden. Door teksten volgens die aanpak te bestuderen, in plaats van andere, voorgaande lezers ‘na te lezen’ (p. 7), kunnen we teksten kritischer bekijken. Meijer & Van Alphen pleiten daarmee tegen een ‘onzelfstandige leescultuur [die] een loze canoniciteit [oplevert]’ (p. 8). Met deze ‘onzelfstandige leescultuur’ doelen zij op een manier van lezen waarbij men zich te veel laat leiden door reeds bestaande perspectieven en insteken, met andere woorden door reeds bestaande systemen om een bepaalde tekst te lezen.

Het concept dat Meijer & Van Alphen een ‘onzelfstandige leescultuur’ noemen, raakt aan de representatiekritiek. Daarbij worden teksten immers ook bestudeerd vanuit een gekozen perspectief uit het heden, bijvoorbeeld met een kritische kijk op genderrolverdeling. De discussie over de teksten in *Jip en Janneke* sluit vervolgens ook aan op dit voorstel voor een *zelfstandige* leescultuur. De onderzoeksvraag in de huidige tekst gaat immers deels in op de vraag in hoeverre de veldpositie van Annie M. G. Schmidt samenhangt met de lezersoordelen over deze teksten. Ik stel hier dat Schmidt als gevestigde auteur én haar teksten, mogelijk vooral die binnen de kinderliteratuur, een zekere vorm van privilege genieten vanwege het feit dat ze onderdeel uitmaken van de canon van de Nederlandse kinderliteratuur. De manier van bestuderen zoals Eagleton (1996) en Meijer & Van Alphen (1991) voorstellen, die past binnen de representatiekritiek, ondersteunt het idee dat het onrechtvaardig is om een reeds canonieke tekst een minder kritische lezing te geven. In dit geval het gekozen perspectief op de tekst, namelijk de tekst zien als een canonieke tekst, hetgeen dat voor een onzelfstandige manier van lezen zorgt. De hoge veldpositie van Schmidt en de opvatting dat zij geldt als een canonieke auteur met veel prestige, zouden geen redenen moeten zijn om haar teksten niet te onderwerpen aan een kritische blik die haar teksten bestudeert vanuit een hedendaags perspectief.

3 Methode

In de huidige paragraaf zal worden ingegaan op de methode die is gebruikt voor het uitgevoerde experiment met de teksten uit *Jip en Janneke*. Ter verduidelijking herhaal ik hier de onderzoeksvraag, die in hoofdstuk 1 al werd geïntroduceerd:

In hoeverre oordelen lezers kritischer over genderrepresentaties in een kinderverhaal als ze niet weten dat het betreffende verhaal uit *Jip en Janneke* komt en in hoeverre hangt de veldpositie van de auteur, Annie M.G. Schmidt, daarmee samen?

De verwachting is dat de bekendheid en het aanzien van de auteur van invloed zijn op de beoordelingen van lezers. Specifieker gezien is de verwachting dat de beoordelingen van de lezers milder zijn (bijvoorbeeld minder afkeurend ten opzichte van eventueel stereotyperende rolverdelingen) wanneer zij zich bewust zijn van het feit dat het tekstfragment dat ze beoordelen is geschreven door Annie M.G. Schmidt en uit *Jip en Janneke* komt, vanwege positieve herinneringen die veel mensen waarschijnlijk aan de verhalen hebben.

3.1 Experiment met vragenlijsten

Het experiment onder de participanten is uitgevoerd door middel van een online vragenlijst onder 104 participanten. Een verdere specificatie van de participantengroep komt aan bod in het volgende hoofdstuk, Analyses en interpretaties. Het opzetten van het experiment is gebeurd met behulp van Qualtrics, een tool die toegang biedt tot online enquête software. In hoofdstuk 1 werd het onderzoek van Koolen en collega's al aangehaald. Zij ontdekten een *gender gap* in de lezersoordelen als het enige verschil in de auteursinformatie het gender van de auteur was (Koolen, 2020, p. 134). In ander onderzoek ontdekte Koolen bovendien dat een hogere literaire kwaliteit werd toegekend aan teksten waarbij werd vermeld dat het ging om een prestigieuze auteur, dan aan teksten waarbij in de auteursinformatie geen nadruk op prestige werd gelegd (Koolen, 2020, p. 131). In dat onderzoek werd dus hoe dan ook auteursinformatie weergegeven bij de te beoordelen teksten. In het onderzoek waarin Koolen en collega's een *gender gap* ontdekten, werd echter ook getest op teksten waarbij geen enkele informatie over de auteur werd vermeld. Bij die teksten verdween de *gender gap*.

In het huidige onderzoek is de aanpak van deze twee onderzoeken van Koolen gecombineerd, door in één versie wel informatie over de auteur te vermelden (versie A), maar in een andere versie van de vragenlijst geen enkele informatie over de auteur te vermelden (versie B). Binnen het experiment van mijn onderzoek was er dus sprake van twee versies

vragenlijsten. Deze zijn terug te vinden in bijlage 2. In de niet-blinde versie van de vragenlijst werden participanten voorafgaand aan ieder verhaal op de hoogte gesteld dat ze een verhaal uit *Jip en Janneke* van Annie M. G. Schmidt gingen lezen. In deze blinde versie van de vragenlijst werd de participanten voorafgaand aan ieder verhaal alleen medegedeeld dat ze een verhaal uit een kinderboek gingen lezen. Er werd geen titel of auteur van het boek bij vermeld. Participanten hadden dus geen enkele informatie over de auteur. Deze blinde versie wordt hierna aangeduid met versie B. Het verschil tussen de beide versies is dus dat respondenten van versie A van de vragenlijst wisten wie de auteur was van de verhalen die ze lazen, maar dat respondenten van versie B van de vragenlijst hier niet van op de hoogte waren. De mogelijke invloed van auteursgender wordt dus niet gemanipuleerd: zowel in versie A als in versie B van de vragenlijst werd geen nadruk gelegd op het gender van de auteur. De focus in het huidige onderzoek ligt op die manier vooral op de mogelijke invloed die het prestige (verbonden aan de naam van Annie M. G. Schmidt) heeft op de lezersoordelen over genderrepresentaties in de gelezen verhalen⁸. In termen van de twee versies vragenlijsten is de zojuist geschetste verwachting dus als volgt: lezers die versie A (de niet-blinde versie) van de vragenlijst invulden, oordelen minder kritisch over genderrepresentaties in de verhalen, dan lezers die versie B (de blinde versie) van de vragenlijst invulden.

In het vervolg van deze derde paragraaf ga ik achtereenvolgens in op de gebruikte methode voor de uitgezette vragenlijsten en op de statistische toetsen die ik gebruikte bij het analyseren van de resultaten.

3.1.1 Verzamelen van participanten

Na het doorlopen van een door de Ethische Toetsingscommissie Geesteswetenschappen (ETC-GW⁹) opgestelde checklist bleek dat de vragenlijsten van mijn onderzoek niet getoetst hoefden te worden door de ETC en dat het verzamelen van participanten van start kon gaan. De twee versies vragenlijsten zijn verspreid via één weblink die is geplaatst op diverse sociale media, zoals LinkedIn, Facebook en Whatsapp. Bij het verspreiden van de link werd in een kort bericht toegelicht dat het ging om een scriptieonderzoek. De geplaatste berichten op LinkedIn en Facebook waren zo ingesteld dat zij openbaar zichtbaar waren op het betreffende

⁸ Wel zou het auteursgender respondenten van versie A onbewust hebben kunnen beïnvloed, aangezien zij via de auteursnaam informatie over de auteur konden afleiden, en daardoor ook over het gender van de auteur. Dit is iets om bij het verwerken van de resultaten in het achterhoofd te houden.

⁹ De ETC-GW doet de ethische toetsing van onderzoek(/onderzoeksvoorstellen) binnen de Faculteit der Letteren en de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit. Zie <https://www.ru.nl/letteren/onderzoek/vm/ethische-toetsingscommissie/>.

platform, om op die manier een zo groot mogelijk aantal personen te kunnen bereiken. Omdat het online vragenlijsten betreft, werden deze ingevuld in de eigen omgeving van de participant, zonder toezicht van de onderzoeker. Participanten kregen geen vergoeding voor het meedoen aan het onderzoek. Het invullen van de vragenlijsten functioneerde zowel via een vaste computer of een laptop, als een tablet of een mobiele telefoon. Via de software van Qualtrics kon ook de periode worden ingesteld waarin de weblink actief bleef. Het betreft de periode van 3 tot en met 19 mei 2021. Na deze datum functioneerde de link naar de vragenlijst niet meer, om zo te voorkomen dat er ongewild nog antwoorden werden verzameld op het moment dat de verwerking van de onderzoeksresultaten al begonnen was. Bovendien werd ingesteld dat participanten de vragenlijst niet twee keer konden invullen. Als zij op de weblink klikten nadat ze de vragenlijst al een keer hadden ingevuld, werd een bericht getoond waar in stond dat zij de vragenlijst al hadden afgerond¹⁰.

3.1.2 Opzet en inhoud van de vragenlijsten

In totaal lazen participanten twee verhalen. Bij versie B van de vragenlijst waren de twee verhalen exact hetzelfde als in versie A, afgezien van de namen van de personages Jip en Janneke. In versie B werden deze namen veranderd in Luuk en Emma, om de verhalen op die manier onherkenbaar te maken voor participanten. Als de namen van personages niet veranderd waren, zouden participanten de verhalen immers alsnog kunnen herkennen als verhalen van Annie M. G. Schmidt. Alleen het weglaten van de auteursnaam was daarom niet voldoende om de factor ‘prestige van de auteur’ zo min mogelijk van invloed te laten zijn.

Voorafgaand aan het opstellen van de uiteindelijke vragenlijsten is aan circa vijf personen een onherkenbaar gemaakt verhaal uit *Jip en Janneke* voorgelegd. Op die manier kon worden gecontroleerd of de verhalen niet mogelijk toch werden herkend, ook al waren de namen gewijzigd in Luuk en Emma. Het zou immers hebben gekund dat de verhalen werden herkend uit de context, ondanks de naamswijzigingen. Geen van de personen aan wie dit testverhaal werd voorgelegd herkende hier echter *Jip en Janneke* in. Onder deze kleine groep personen waren ook twee ouders van jonge kinderen, die regelmatig uit *Jip en Janneke* voorlazen. Ook door hen werd het testverhaal niet herkend. Vanzelfsprekend is aan de personen uit deze kleine groep expliciet gevraagd om de definitieve vragenlijsten niet in te vullen, om te voorkomen dat er participanten zouden zijn die voorkennis hadden van het onderzoek. Beide verhalen die in de definitieve vragenlijsten zijn gebruikt komen uit de

¹⁰ Dit moest dan wel gebeuren vanaf hetzelfde apparaat als waarmee de participant de vragenlijst al had ingevuld.

eenenvijftigste druk van de grote bundel *Jip en Janneke* (2020). De titels van de twee gebruikte verhalen zijn als volgt: *Mandje appels voor opa* en *Jip snijdt zich*¹¹. Deze laatste titel werd bij versie B van de vragenlijst gewijzigd in *Luuk snijdt zich*, opnieuw vanwege het onherkenbaar maken van het verhaal.

Bij het selecteren van de verhalen is gelet op de al dan niet stereotiepe genderrolverdelingen die de verhalen bevatten. Op basis van de theorie over representatiekritiek van Meijer (2005), zoals uiteengezet in paragraaf 2.2, zijn de twee geselecteerde verhalen geanalyseerd op mogelijk stereotiepe genderrolverdelingen. Deze representatie-kritische analyses van de twee gebruikte verhalen komen uitgebreider aan bod in paragraaf 4.1. Een verkenning van de verhalen lijkt vooralsnog te tonen dat *Mandje appels voor opa* geen stereotiepe aspecten op het gebied van genderrolverdeling bevat, maar dat dit voor het verhaal *Jip snijdt zich* (respectievelijk *Luuk snijdt zich*) wel het geval is. Omwille van de overzichtelijkheid bij het verwerken van de resultaten is het eerstgenoemde verhaal gelabeld als het ‘neutrale’ verhaal en het tweede genoemde verhaal als het ‘niet-neutrale’ verhaal. Daarbij geldt ‘neutraal’ als een verhaal met weinig stereotiepe rolpatronen en ‘niet-neutraal’ als verhaal waarin mensen meer stereotiepe rolpatronen zouden kunnen zien. Deze labels voor de verhalen waren uiteraard alleen bekend bij de onderzoeker en niet bij de respondenten van de vragenlijsten.

De Qualtrics software biedt een groot aantal mogelijkheden voor vraagtypes en beschikt over diverse opties voor randomisatie. De randomisatieoptie is op twee manieren in het experiment ingezet. Ten eerste om te zorgen dat er een evenredige verdeling zou plaatsvinden tussen de twee versies van de vragenlijsten. Op die manier kon worden verzekerd dat er binnen de participanten twee groepen van gelijke grootte zouden zijn waarvan de resultaten met elkaar konden worden vergeleken. De precieze samenstelling van de participantengroepen komt in paragraaf 4.2 aan bod. Het tweede waarvoor de randomisatieoptie is ingezet, is om te zorgen dat de volgorde van de twee verhalen bij iedere participant willekeurig was. Of een participant eerst het ‘niet-neutrale’ of het ‘neutrale’ verhaal te lezen kreeg, was dus volledig willekeurig. Op die manier is geprobeerd te voorkomen dat er een volgorde-effect in de gemiddelde lezersoordelen zou ontstaan. De volgorde van de vragen behorend bij ieder verhaal bleef echter altijd hetzelfde. Het was dus alleen willekeurig welk verhaal de participant als eerst zou gaan lezen en beoordelen. Voor

¹¹ *Jip snijdt zich* is in de gebruikte eenenvijftigste druk terug te vinden op pagina 56, *Mandje appels voor opa* op pagina 130.

een volledig overzicht van de vragenlijsten, zie bijlage 2¹². In de komende alinea's licht ik de inhoud van de vragenlijsten verder toe.

Voor beide versies vragenlijsten was de uitleg aan het begin van de vragenlijsten gelijk. Participanten kregen ter introductie een korte informatieve tekst te lezen met daarin uitleg over het onderzoeksonderwerp en informatie over de omgang met de ingevulde gegevens. Ze werden ervan op de hoogte gesteld dat het een onderzoek betrof van een masterstudent en dat het onderzoek ging over genderrolpatronen in kinderboeken, maar verder werd het onderwerp niet gespecificeerd. Dit om te voorkomen dat participanten te veel voorkennis hadden tijdens het invullen van de vragenlijsten. Daarnaast werd vermeld hoe lang het invullen van de vragenlijst ongeveer zou duren, dat meedoen volledig vrijwillig was en dat tussendoor stoppen op elk gewenst moment kon. Ter afsluiting van deze informatietekst werd expliciet gevraagd of de informatietekst goed was doorgelezen en er werd gevraagd om toestemming voor het opslaan van ingevulde antwoorden. De participant kon daarna klikken op ofwel een knop om toestemming te geven, ofwel om geen toestemming te geven. Uiteraard werd alleen bij die eerste keuze gestart met de vragenlijst.

Na het informatieve gedeelte werd de participant naar de volgende pagina geleid waar enkele demografische gegevens werden verzameld. Er werd achtereenvolgens gevraagd naar hun leeftijd, hun geslacht en hun hoogst genoten opleiding. Behalve de vraag naar de leeftijd waren dit allemaal meerkeuzevragen. Bij de vraag over geslacht had de participant keuze uit vier antwoordopties (zie afbeelding 1):

Wat is uw leeftijd?

Met welk geslacht identificeert u zich?

Vrouw

Man

Anders

Dat zeg ik liever niet

Afbeelding 1. Open vraag naar leeftijd en meerkeuzevraag naar geslacht aan het begin van elke vragenlijst.

¹² Uiteraard is in die bijlage wel sprake van één volgorde waarin de twee verhalen aan bod komen, maar zoals toegelicht, was het in de praktijk bij het invullen willekeurig welk verhaal de participant als eerste las.

Op dezelfde pagina werden participanten gevraagd naar hun opleidingsniveau en hun voorleesgedrag (zie afbeelding 2). Het verzamelen van de demografische gegevens van de participanten had als doel te bekijken in hoeverre de participantengroep divers zou zijn en al dan niet een representatieve steekproef van de populatie vormde. De vraag naar het voorleesgedrag van de participant was de laatste vraag van het demografische gedeelte uit de vragenlijst. Deze vraag was vooral voor de blinde versie van de vragenlijst van belang, aangezien een participant die regelmatig voorleest de blinde verhalen mogelijk gemakkelijker zou herkennen als verhalen uit *Jip en Janneke* dan een participant die nooit voorleest¹³.

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

Basisonderwijs

Lager / voorbereidend beroepsonderwijs (lbo / vmbo)

Hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo)

Voorbereiden wetenschappelijk onderwijs (vwo)

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Hoger beroepsonderwijs (hbo)

Wetenschappelijk onderwijs (wo)

Welk van onderstaande antwoorden is op u van toepassing?

Ik heb (klein)kinderen in de leeftijd tot ongeveer 10 jaar en ik lees regelmatig voor.

Ik heb (klein)kinderen in de leeftijd tot ongeveer 10 jaar, maar ik lees niet voor.

Ik heb geen (klein)kinderen in de leeftijd tot ongeveer 10 jaar.

Afbeelding 2. Meerkeuzevragen naar opleidingsniveau en voorleesgedrag aan het begin van elke vragenlijst.

Het invullen van de vier vragen over de demografische gegevens van de participant was optioneel. Als een participant verderging met de rest van de vragenlijst zonder de demografische vragen te hebben ingevuld, werd een melding getoond die aangaf dat er een of meer vragen op de pagina niet waren ingevuld, maar er werd geen antwoord afgedwongen. Het was dus mogelijk om door te gaan met de rest van de vragenlijst zonder de vragen over de demografische gegevens te hebben ingevuld. Voor de inhoudelijke vragen over de gelezen verhalen was echter wel ingesteld dat een antwoord wel vereist was om de vragenlijst voort te zetten.

¹³ Daarom werd de participant aan het einde van de vragenlijst ook gevraagd naar het al dan niet herkennen van de verhalen in de vragenlijst.

Na het gedeelte met de demografische gegevens werd voorafgaand aan het eerste verhaal en de daarbij behorende vragen een korte uitleg getoond, waarin stond vermeld dat de participant een verhaal uit *Jip en Janneke* van Annie M. G. Schmidt ging lezen (in het geval van versie A) of dat de participant een verhaal uit een kinderboek ging lezen (in het geval van versie B). Ook stond hierin hoe lang het verhaal ongeveer was, namelijk circa 250 woorden, en dat de participant de mogelijkheid had om het verhaal tijdens het invullen van de vragenlijsten nog eens terug te lezen. Daarna ging de participant door naar de pagina met het eerste verhaal. Dit kon zowel het niet-neutrale als het neutrale verhaal zijn: zoals gezegd was het willekeurig ingesteld welk verhaal de participant als eerste ging lezen.

De inhoudelijke bevraging begon door het tonen van verhaal 1¹⁴, dat bij de eerste keer lezen boven aan de pagina stond. De eerste vraag¹⁵ stond daaronder (zie afbeelding 3). Door naar een algemeen oordeel te vragen zouden te twee groepen (versie A en versie B) met elkaar kunnen worden vergeleken op basis van een algemeen oordeel over het verhaal, los van eventuele genderstereotypen. Met andere woorden, hiermee kon worden bekeken of het prestige van de auteursnaam invloed zou hebben op hoe gemakkelijk de participantengroepen een verhaal vonden.

¹⁴ Aangezien de vragen over de verhalen voor beide verhalen exact hetzelfde waren (afgezien van de namen 'Jip en Janneke' of 'Luuk en Emma'), wordt hier met 'verhaal 1' het eerst gelezen verhaal aangeduid en met 'verhaal 2' het als tweede gelezen verhaal. Dat kan dus zowel *Jip [Luuk] snijdt zich* of *Mandje appels voor opa* zijn.

¹⁵ De inhoudelijke vragen werden genummerd, maar deze nummering was niet zichtbaar voor participanten. Q1A staat hierbij voor de inhoudelijke vraag uit versie A van de vragenlijst bij het verhaal *Mandje appels voor opa*, Q2A voor de tweede inhoudelijke vraag bij dit verhaal, enzovoorts. Voor Q1B geldt dat het om dezelfde vraag gaat als Q1A, alleen dan uit versie B van de vragenlijst. De vragen over *Jip [Luuk] snijdt zich* begonnen bij Q7A/B. Deze vraag was inhoudelijk precies hetzelfde als Q1A/B. Deze nummering is vooral aangebracht om bij het verwerken van de resultaten de vragen duidelijk uit elkaar te kunnen houden. Afhankelijk van het verhaal dat de participant als eerst kreeg te lezen, begon de vragenlijst dus met Q1A/B of met Q7A/B. Zie ook bijlage 2.

Mandje appels voor opa

'Nu moeten jullie samen een mandje appels naar opa brengen,' zegt de moeder van Luuk. 'Ieder aan een kant en het mandje tussen jullie in en doe de groeten.'

Luuk en Emma lopen met hun mandje langs de weg en na een poosje zegt Luuk: 'Er zitten rode appeltjes in en groene.'

'Ja,' zegt Emma, 'de groene zijn lekkerder.'

'Niet,' zegt Luuk, 'de rooie zijn lekkerder.'

'Even proeven,' zegt Emma. Ze zetten de mand neer en Emma bijt in een rood appeltje. Luuk bijt in een groen appeltje.

'Die is lekkerder,' zegt Luuk.

'Nee, deze is lekkerder,' zegt Emma.

Niet alle rooie appeltjes smaken hetzelfde.

'Hier is er een die er lekker uitziet. En deze,' zegt Luuk.

'En dié,' zegt Emma. Ze zitten aan de kant van het weggetje en even later hebben ze alle appeltjes geprobeerd, en uit alle appeltjes een klein stukje gebeten. Je kunt precies hun tandjes zien staan.

'O, wat erg,' zegt Luuk.

'Wat zal je opa boos zijn,' zegt Emma.

Ze nemen het mandje weer op en gaan heel beteuterd naar opa.

'De groeten van mama,' zegt Luuk.

'En hier is een mandje appeltjes,' zegt Emma.

'Maar overal is een stukje uit,' zegt Luuk.

'We hebben ze geproefd,' zegt Emma. En allebei kijken ze heel, heel bang.

'Zo,' zegt opa, 'overal een stukje uit? Ik denk dat ze nu nog veel lekkerder zijn. Weet je wat, we gaan er allemaal eentje opeten.'

En dat doen ze dan.

Maar als Luuk het later aan mama vertelt, zegt die: 'Opa is veel te goed.'

Zou dat waar zijn, denk je?

Welk cijfer zou u dit verhaal geven op een schaal van 0 tot 10?

Helemaal
niet leuk

Heel erg leuk

0

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Abbeelding 3. Voorbeeld van de eerste vertoning van Mandje appels voor opa met daaronder de eerste vraag over het betreffende verhaal, in dit geval uit de blinde versie van de vragenlijst, Q1B.

Om te voorkomen dat participanten hun antwoorden tussentijds zouden wijzigen, werden de vragen zo veel mogelijk op een nieuwe pagina geplaatst. Zo kon de participant alleen vooruit gaan in de vragenlijst, maar niet terugkijken naar eerder ingevulde antwoorden. Na de eerste vraag werd de participanten op een nieuwe pagina gevraagd hoe waarschijnlijk zij het achtten dat ze het zojuist gelezen verhaal zouden voorlezen aan een kind. Het antwoord kon worden gegeven via een 5-punts-Likertschaal, waarbij score 1 gold als 'helemaal niet waarschijnlijk' en score 5 als 'heel erg waarschijnlijk'. Er is voor een 5-puntsschaal gekozen, zodat participanten voldoende uiteenlopende antwoordopties hadden om redelijk genuanceerd te kunnen antwoorden. Bij een grotere schaal (bijvoorbeeld een 7-puntsschaal) zou het onderscheid tussen iedere afzonderlijke antwoordoptie echter erg klein worden¹⁶. Dit geldt voor alle vragen waarbij de 5-puntsschaal is gebruikt. Op de pagina met de vraag over de waarschijnlijkheid over het voorlezen en de volgende vragen over verhaal 1 werd het betreffende verhaal onder aan de pagina herhaald, zodat participanten het eventueel zouden

¹⁶ Met andere woorden: het onderscheid tussen antwoordcategorieën wordt minder strikt bij een grotere schaal. Bij een schaal van 1 tot 5 zijn categorieën te maken zoals 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens en 5 = helemaal mee eens. Bij een 7-puntsschaal zouden daar bijvoorbeeld nog categorieën bijkomen als 'een beetje mee oneens' en 'een beetje mee eens' – maar dat onderscheid is zo klein dat dit minder betekenisvol wordt.

kunnen teruglezen. Er is voor gekozen om de herhaling op iedere pagina onderaan en niet boven de vragen te plaatsen, om te voorkomen dat participanten de indruk kregen dat het opnieuw lezen van het verhaal een vereiste was. Zie afbeelding 4 voor een voorbeeld van hoe zo'n pagina eruitzag:

Hoe waarschijnlijk is het dat u dit verhaal zou voorlezen aan een kind (eigen kind, kleinkind, broertje/zusje, neefje/nichtje, oppaskind, etc.)?

	Helemaal niet waarschijnlijk				Heel erg waarschijnlijk
	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet waarschijnlijk 5 = heel erg waarschijnlijk	☐	☐	☐	☐	☐

(herhaling)

Mandje appels voor opa

'Nu moeten jullie samen een mandje appels naar opa brengen,' zegt de moeder van Luuk. 'Ieder aan een kant en het mandje tussen jullie in en doe de groeten.'

Luuk en Emma lopen met hun mandje langs de weg en na een poosje zegt Luuk: 'Er zitten rode appeltjes in en groene.'

'Ja,' zegt Emma, 'de groene zijn lekkerder.'

'Niet,' zegt Luuk, 'de rooie zijn lekkerder.'

'Even proeven,' zegt Emma. Ze zetten de mand neer en Emma bijt in een rood appeltje. Luuk bijt in een groen appeltje.

Afbeelding 4. *Impressie van de herhaling van het verhaal. In dit geval onder de voorleesvraag over Mandje appels voor opa, uit de blinde versie van de vragenlijst, Q2B. (Niet het volledige verhaal staat op de afbeelding.)*

Er is gekozen om de participanten te vragen naar deze waarschijnlijkheid van het voorlezen, omdat de vraag over het cijfer dat ze het verhaal toekenden (Q1A/B) meer betrekking had op hun eigen gevoel bij het verhaal, terwijl met deze vraag (Q2A/B) meer gericht wordt op het gevoel dat kinderen (volgens de participanten) bij een betreffend verhaal zouden hebben.

Na vraag Q2A/B volgde op een nieuwe pagina vraag Q3A/B over de gelijkwaardigheid tussen personages Jip en Janneke (of in versie B, tussen Luuk en Emma). Ook hier konden participanten antwoorden op een 5-punts-Likertschaal. Op dezelfde pagina (zie afbeelding 5) volgde een open vraag waarin de participanten werd gevraagd om hun score bij vraag Q3A/B kort toe te lichten. Daaronder stond opnieuw een herhaling van het betreffende verhaal (niet opgenomen op afbeelding 5).

Hoe zou u de verhouding tussen de personages Luuk en Emma in dit specifieke verhaal beschrijven?

	Helemaal niet gelijkwaardig aan elkaar				Helemaal gelijkwaardig aan elkaar
	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet gelijkwaardig aan elkaar 5 = helemaal gelijkwaardig aan elkaar	☐	☐	☐	☐	☐

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

Afbeelding 5. Vraag Q3B over de verhouding tussen de personages in Mandje appels voor opa inclusief toelichtingsvraag Q4B.

Op de volgende pagina werd de participanten gevraagd naar hun oordeel over al dan niet ouderwetse rolpatronen tussen jongens/mannen en meisjes/vrouwen in het betreffende verhaal, opnieuw op een schaal van 1 tot 5 en gevolgd door een toelichtingsvraag (zie afbeelding 6). Bij deze vraag stond een korte toelichting over wat verstaan werd onder 'ouderwetse rolpatronen'. Ook hier stond onder aan de pagina een herhaling van het betreffende verhaal (niet opgenomen op afbeelding 6).

Toelichting: onder 'ouderwetse rolpatronen' wordt verstaan dat bepaalde gedragsnormen als typerend aan jongens/mannen worden toegekend en andere gedragsnormen als typerend aan meisjes/vrouwen worden toegekend.

In hoeverre vindt u dat dit verhaal ouderwetse rolpatronen tussen jongens en meisjes/tussen mannen en vrouwen bevat?

	Helemaal geen ouderwetse rolpatronen				Zeer ouderwetse rolpatronen
	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = Helemaal geen ouderwetse rolpatronen 5 = Zeer ouderwetse rolpatronen	☐	☐	☐	☐	☐

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

Afbeelding 6. Vraag Q5B over rolpatronen in Mandje appels voor opa met daaronder toelichtingsvraag Q6B.

Hoewel de twee vragen naar de opvatting over gelijkwaardigheid en het oordeel over de stereotiepe rolpatronen enigszins op elkaar lijken, is ervoor gekozen om deze dingen toch als twee losse dingen te bevragen. Het zou immers kunnen dat een participant wel oordeelt dat een verhaal dit soort rolpatronen bevat, maar tegelijkertijd geen probleem daarmee heeft en dus ook de personages als gelijkwaardig beoordeelt. Volgens de hypothese (zie begin hoofdstuk 3) zouden participanten uit groep A (de niet-blinde versie) dus bij vraag Q3A vaker antwoorden in de richting van score 5 ('helemaal gelijkwaardig aan elkaar') en bij vraag Q5A in de richting van score 1 ('helemaal geen ouderwetse rolpatronen').

Na de laatste toelichtingsvraag volgde dezelfde korte tekst met uitleg die ook werd getoond voorafgaand aan het lezen van verhaal 1. Als de participant eerst het verhaal *Mandje appels voor opa* te lezen kreeg, volgde de nieuwe uitlegtekst dus na Q6A/B. Kreeg de participant eerst *Jip [Luuk] snijdt zich* te lezen, dan volgde de uitlegtekst uiteraard op de laatste vraag die bij dat verhaal hoorde, Q12A/B¹⁷. Vervolgens werden dezelfde inhoudelijke vragen zoals hierboven beschreven gesteld voor het verhaal dat de participant als tweede las. Na de twee blokken met inhoudelijke vragen over beide verhalen volgde een afsluitende vraag. In vraag Q13A, in de niet-blinde versie van de vragenlijst, werd de participanten gevraagd of zij bekend waren met de verhalen uit *Jip en Janneke*. In vraag Q13B, in de blinde versie van de vragenlijst, werd de participanten gevraagd of zij de twee in de vragenlijst gebruikte verhalen kenden. Q13A/B waren beide open vragen (zie afbeelding 7).

Kende u de twee verhalen die in deze vragenlijst werden gebruikt?

Afbeelding 7. Afsluitende vraag Q13B in de blinde vragenlijst.

Als immers zou blijken dat veel participanten uit groep B, de blinde versie van de vragenlijst, de verhalen zouden herkennen ondanks de naamswijziging, dan zou dat van invloed kunnen zijn op de resultaten. Zij zouden dan volgens de hypothese wellicht ook een minder kritisch oordeel hebben over de genderstereotypen in de verhalen, doordat ze ervan bewust waren dat ze verhalen uit *Jip en Janneke* van Annie M. G. Schmidt lazen. Andersom zou het ook van

¹⁷ Inhoudelijk waren Q6A/B en Q12A/B dus ook dezelfde vraag. Zie voetnoot 15 en bijlage 2 met de vragenlijsten.

invloed kunnen zijn op de antwoorden als participanten uit groep A de verhalen niet zouden kennen, ook al stond de titel en de auteursnaam erbij vermeld.

3.1.3 Verwerking resultaten vragenlijsten

In deze paragraaf licht ik kort de aanpak voor het verwerken van de resultaten toe. Ten eerste zullen in de resultatensectie de descriptieve statistieken van iedere participantengroep worden bekeken. Zo wordt de gemiddelde leeftijd binnen beide groepen berekend en ook de verdeling man-vrouw van beide groepen wordt met elkaar vergeleken, om zo in beeld te krijgen of de groepen op dit gebied enigszins vergelijkbaar met elkaar zijn.

Daarnaast worden de antwoorden op de gesloten vragen in SPSS verwerkt door middel van enkele statistische toetsen. De gedraaide toetsen licht ik verderop in deze paragraaf toe. Met de gesloten vragen doel ik op de vragen waarbij de participanten de verhalen een cijfer van 0 tot 10 toekennen, maar ook de vragen waarbij de participanten de al dan niet gelijkwaardige verhouding tussen Jip en Janneke (of Luuk en Emma) en de al dan niet stereotiepe rolpatronen in de verhalen beoordelen op een schaal van 1 tot 5.

De verhaalversie geldt als onafhankelijke, categorische variabele. Dit is immers de variabele die het verwachte verschil in participantenoordelen veroorzaakt. Bij de vraag waarbij de participanten de verhalen een cijfer toekennen is de afhankelijke variabele het cijfer aan het verhaal. Deze variabele heeft *scale* als meetniveau in SPSS. Voor ieder verhaal zal het gemiddelde cijfer per participantengroep worden berekend. Omdat het hier gaat om een *between-design*, zullen de gemiddelde cijfers van participantengroep A en participantengroep B met elkaar worden vergeleken door middel van een onafhankelijke t-toets¹⁸.

De participantenoordelen over de verhouding tussen de personages worden behandeld als een ordinale variabele in SPSS. Dit geldt ook voor de participantenoordelen over de al dan niet voorkomende rolpatronen in de verhalen. Omdat er sprake is van een categorische onafhankelijke variabele (versie A of versie B) én een categorische afhankelijke variabele, zal ik de Pearson's Chi-kwadraattoets gebruiken om te toetsen of er een verband bestaat tussen de versie van de vragenlijst en de diverse oordelen die participanten geven. Er wordt dus getoetst op een mogelijk verband tussen versie en oordeel over de verhouding tussen Jip en Janneke

¹⁸ Omdat het hier gaat om een vergelijking van niet meer dan twee gemiddelden, is gekozen voor een onafhankelijke t-toets in plaats van een ANOVA-toets (waarmee meer dan twee gemiddelden kunnen worden vergeleken).

(Q3A/B), maar ook op een mogelijk verband tussen versie en oordeel over de rolpatronen (Q5A/B) in het verhaal.

De vragen waarin participanten een toelichting geven op hun oordelen worden niet in SPSS getoetst, omdat het hierbij gaat om open antwoordopties die erg divers kunnen zijn. Deze vragen worden daarom verwerkt door eerst de antwoorden te bekijken en op basis daarvan enkele categorieën te maken met voorkomende toelichtingen. Die categorieën worden vervolgens in een tabel geplaatst met daarbij het aantal keer dat een toelichting opmerkingen bevat die binnen de betreffende categorie passen.

3.2 Analyse van de verhalen

Hoofdstuk 4 zal beginnen met een representatie-kritische analyse van de twee verhalen die aan de participanten worden voorgelegd in de vragenlijsten (zie paragraaf 3.1). Zowel *Mandje appels voor opa* als *Jip snijdt zich* (dan wel *Luuk snijdt zich*) worden geanalyseerd op basis van de representatie-kritische theorie van Meijer (2005) zoals uitgelegd in het theoretisch kader (zie paragraaf 2.2). Dat betekent dat er bij beide verhalen wordt gekeken naar de focalisatie in het verhaal en of daarin wel of geen verschil zit tussen Jip en Janneke. Ook de wijze van vertellen komt daarbij ter sprake, omdat ook die invloed kan hebben op een hiërarchie tussen de personages (of het ontbreken daarvan). De analyse van de verhalen vormt de basis van waaruit de twee verhalen zijn gelabeld, namelijk als neutraal verhaal en niet-neutraal verhaal. Bovendien dient mijn analyse als meetlat waarlangs de toelichtingen van de participanten kunnen worden gelegd: komen deze toelichtingen mogelijk overeen met de conclusies die ik trek in de analyse, of juist niet? Het experimentele onderzoek (namelijk de vragenlijsten) en de verhaalanalyse worden zo dus met elkaar gecombineerd.

4 Analyses en interpretaties

Om te beginnen komen in paragraaf 4.1 de representatie-kritische analyses van de twee voorgelegde verhalen aan bod. Vervolgens gaat paragraaf 4.2 in op de resultaten van de vragenlijsten.

4.1 Representatie-kritische analyse

Zoals bekend kregen participanten twee verhalen uit *Jip en Janneke* te lezen, namelijk *Mandje appels voor opa* en *Jip snijdt zich* (*Luuk snijdt zich* in het geval van vragenlijst versie B¹⁹). De

¹⁹ In de inhoudelijke analyses blijven de personages aangeduid met 'Jip en Janneke'. Wat over Jip wordt opgemerkt geldt uiteraard ook voor Luuk, zoals hetgeen dat over Janneke wordt opgemerkt ook kan gelden

twee volledige verhalen zijn toegevoegd in de bijlage 1. De vraag die bij de analyses van die twee verhalen centraal staat is in hoeverre de twee betreffende verhalen, *Mandje appels voor opa* en *Jip snijdt zich* genderstereotiepe rolverdelingen bevatten, waarbij ze worden geanalyseerd op basis van de representatie-kritische theorie van Meijer (2005) zoals uiteengezet in paragraaf 2.2.

Ik zal hier beginnen met de analyse van het eerstgenoemde verhaal en ga eerst in op de verhaallijn, waarna ik in verder detail de inhoud ervan analyseer. In *Mandje appels voor opa* (Schmidt, 2020, p. 130) krijgen Jip en Janneke van Jips moeder de opdracht om een mandje met groene en rode appels naar opa te brengen. Janneke zegt dat de groene lekkerder zijn, Jip zegt dat de rode lekkerder zijn. Omdat ze het er niet over eens zijn, besluiten ze onderweg van de appels te proeven. Per ongeluk hebben ze vervolgens van alle appels een hap gegeten, waarna ze bij opa aankomen met een mandje appels waaraan geknabbeld is.

Over de interne focalisatie in dit verhaal, dus wie ziet/en of spreekt, wie waarneemt (Meijer, p. 12), kan worden vastgesteld dat dit tussen Jip en Janneke gelijk verdeeld is. Er is geen sprake van een ongelijke verdeling in subject (focalisator) of object (gefocaliseerde) tussen Jip en Janneke. Het verhaal bestaat grotendeels uit hun dialoog, waarbij beiden in de directe rede worden weergegeven en afwisselend aan het woord komen. Beiden krijgen daarin soms de rol van subject, doordat ze afwisselend aan het woord komen in de dialoog. Wanneer Jip spreekt, is hij subject; wanneer Janneke spreekt, is zij subject. Een voorbeeld van deze afwisseling tonen bijvoorbeeld de volgende zinnen: “De groeten van mama,” zegt Jip. “En hier is een mandje appeltjes,” zegt Janneke. “Maar overal is een stukje uit,” zegt Jip. “We hebben ze geproefd,” zegt Janneke.’ Dit citaat illustreert niet alleen dat zowel Jip als Janneke aan het woord komen via de directe rede, ook laat het zien dat hun uitingen naadloos op elkaar aansluiten. Vooral de laatste drie uitingen zouden in theorie in één zin door één personage verteld kunnen worden, bijvoorbeeld als volgt: ‘Hier is een mandje appels, maar overal is een stukje uit, doordat wij ervan geproefd hebben.’ Jip en Janneke vullen elkaar hier dus aan in hun uitleg en dit zorgt voor een gelijkwaardige positie op het gebied van hun ‘fout’, het eten van de appels.

Buiten die directe rede van de dialoog is er vooral sprake van een externe focalisatie door de klassieke extradiëgetische en heterodiëgetische verteller (Herman & Vervaeck, 2005, p. 76; 89). De lezer kijkt bij deze externe focalisatie als het ware vanuit het perspectief van de verteller mee naar wat Jip en Janneke doen, zoals in dit voorbeeld: ‘Ze zitten aan de kant van

voor Emma, aangezien er verder geen inhoudelijke verschillen zijn in de verhalen van beide versies vragenlijsten.

het weggetje en even later hebben ze alle appeltjes geprobeerd, en uit alle appeltjes een stukje gebeten. Je kunt precies hun tandjes zien staan.’

Ook haalde ik in het theoretisch kader aan hoe Meijer de subject- en objectpositie indeelt (Meijer, 2005, p. 50). Mannelijke personages vullen, zo stelt Meijer, vaker de subjectpositie in, waar vrouwelijke personages vaker de objectpositie invullen. In *Mandje appels voor opa* geldt deze strikte verdeling niet: zoals gezegd vullen zowel Jip als Janneke actieve rollen in. Ze helpen elkaar door beiden het mandje waarin de appels zitten te dragen, ze eten beiden van de appels die eigenlijk voor opa zijn: ‘Ze zetten de mand neer en Janneke bijt in een rood appeltje. Jip bijt in een groen appeltje.’ Ze doen daarin dus allebei iets wat eigenlijk misschien niet mag. Met dit ondeugende gedrag van Jip en Janneke valt Schmidt dus ook binnen de traditie (waarin personages in de kinderliteratuur ook stout mogen zijn) te plaatsen.

Bovendien vrezen Jip en Janneke allebei voor de reactie van opa, als die zal zien dat ze van zijn appels gegeten hebben: “‘We hebben ze geproefd,’ zegt Janneke. En allebei kijken ze heel, heel bang.’ Het is bijvoorbeeld niet zo dat Jip minder bang is voor de reactie van opa dan Janneke. Als Jip wel minder bang zou zijn voor de reactie van opa dan Janneke dat is, zou dit meer passen binnen een stereotiepe man-vrouwverdeling. Jip zou dan immers in een stoere rol worden geplaatst (passend bij de heldenrol waarover Meijer spreekt) en Janneke in een angstige (en daarmee tegengestelde) rol. Binnen *Mandje appels voor opa* is er dus geen groot verschil tussen de twee personages op het gebied van typerende genderrolverdeling. Doordat zowel Jip als Janneke afwisselend aan het woord komen, ontstaat er geen hiërarchie tussen de twee personages. Omdat er geen stereotiepe genderrolverdelingen in dit verhaal zitten volgens bovenstaande analyse is dit verhaal gelabeld als het neutrale verhaal dat aan participanten wordt voorgelegd.

Ik zal nu ingaan op het andere verhaal, *Jip snijdt zich* (Schmidt, 2020, p. 56), waarbij ik net zoals bij het andere verhaal eerst kort de verhaallijn schets en daarna in verder detail de inhoud analyseer. In dit verhaal stelt Jip voor om in de tuin te gaan spelen, maar Janneke zegt tegen hem dat ze appels aan het schillen is. Daar wil Jip vervolgens ook bij helpen. Het schillen gaat Janneke beter af dan Jip, die zich in zijn duim snijdt. Zijn duim wordt verbonden en Jip kan niet meer helpen bij het schillen. Dat resulteert erin dat Janneke helpt met schillen van de appels en dat Jip erbij zit en van de appels eet.

Als we kijken naar de focalisatie (Meijer, 2005, p. 12) geldt dat er, in de zinnen die geen onderdeel uitmaken van de dialoog tussen Jip en Janneke, sprake is van focalisatie door ofwel Jip ofwel door de verteller. Bij focalisatie door de verteller is opnieuw sprake van een

externe focalisatie omdat we te maken hebben met een extradiëgetische en heterodiëgetische verteller (Herman & Vervaeck, 2005, p. 76; 89). Een voorbeeld van deze focalisatie door de verteller is het volgende: ‘Jip gaat naar huis en haalt een mes. Uit de keuken. En hij holt met het mes naar Janneke.’ We zien de gebeurtenis hier door de ogen van de verteller. Als het ware vanaf een afstandje zien we Jip naar huis gaan om uit de keuken een mes te halen. Wanneer Jip echter focaliseert is sprake van een interne focalisatie, omdat we dan vanuit zijn perspectief naar de gebeurtenis kijken. Zo’n overgang van focalisatie door de verteller naar focalisatie door Jip gebeurt bijvoorbeeld wanneer hij zich snijdt: ‘Jip doet het zo. *Maar... O! Jee!* Daar snijdt hij in zijn duim! *Er komt bloed uit. Wat een schrik!* Jip staat met zijn duim naar boven en kijkt heel bang. [cursief toegevoegd]’ Vooral de gecursiveerde woorden in deze passage lees ik vanuit Jips perspectief. Deze kunnen worden beschouwd als vrije indirecte van Jip: hij is degene die ‘O! Jee!’ denkt omdat hij zich pijn doet, en hij schrikt van het bloed dat hij uit zijn duim ziet komen. Doordat Jip degene is die focaliseert in de tekst buiten de citaten – hoewel de verteller buiten de citaten dus ook soms focaliseert, zoals in het citaat waarin Jip een mes haalt – krijgt hij hier een subjectpositie, in tegenstelling tot Janneke. Zij komt wel aan het woord in de dialogen, maar buiten de citaten om komt zij weinig aan bod. Hierdoor ontstaat er een hiërarchie tussen Jip en Janneke, waarbij Jip iets hoger in de hiërarchie staat aangezien Janneke (buiten de citaten om) niet focaliseert. Ik zeg hier bewust ‘iets hoger’, aangezien het verschil in enkele details zit: als Janneke bijvoorbeeld geen enkele keer aan het woord zou komen, ook niet via directe citaten, zou het verschil strikt en uitdrukkelijk zijn. Nu is het verschil heel subtiel.

Het volgende voorbeeld, waarin Jip zich groot houdt nadat mama vraagt of hij pijn heeft, kan dat illustreren:

“Ik zal de duim verbinden. Ik heb er een mooi verbandje voor. Kom maar mee. Doet het pijn?” “Ja,” zegt Jip. “Maar ik huil niet.” Nee, Jip is heel dapper en hij huilt niet. Hij krijgt een verband om zijn duim en Janneke staat erbij te kijken.’

De laatste zin uit het citaat geeft Janneke een passieve rol in deze passage van het verhaal: ‘Janneke staat erbij te kijken’. Ten eerste maakt de betekenis van de woorden zelf hier uit, want Janneke kijkt naar de hoofdgebeurtenis (namelijk het verbinden van Jips vinger). Ten tweede zorgt ook de woordkeuze hier voor een extra nadruk op haar passiviteit: ‘ze staat erbij te kijken’ heeft een passievere lading dan een formulering als ‘ze kijkt ernaar’. Door het infinitief te gebruiken (‘te kijken’) en door ‘staat erbij’ creëert deze formulering een zekere afstand tussen de lezer en Janneke. Die ziet haar actie (of het gebrek daaraan) door de ogen

van de verteller, terwijl een formulering als ‘ze kijkt ernaar’ de lezer een stap dichterbij Janneke brengt.

Daarnaast valt in dit citaat Jips opmerking op waarin hij zegt dat hij niet huilt, en dat expliciet wordt benoemd dat Jip ‘heel dapper’ is – iets dat past bij het stereotype dat jongens dapper zouden moeten zijn. De zin van de verteller ‘Nee, Jip is heel dapper en hij huilt niet.’ is niet slechts een weergave van de gebeurtenis, want dat Jip niet huilt wordt al duidelijk in Jips eigen opmerking. Zijn opmerking “Maar ik huil niet.” is in principe voldoende om sec de gebeurtenis weer te geven. Ook zonder de zin van de verteller daarna zou de lezer de gebeurtenissen in het verhaal nog prima kunnen volgen. Met de zin ‘Nee, Jip is heel dapper en hij huilt niet.’ lijkt de verteller een norm te bevestigen: inderdaad, zo hoort dat ook, zou er als het ware kunnen staan. Bovendien kan de verzorgende rol van de moeder hier worden aangestipt, waarmee een stereotiepe karaktereigenschap wordt herhaald. Zorgen voor anderen is een taak die veelal vrouwen wordt toegedicht, bijvoorbeeld in het licht van het idee van de moeder die huisvrouw is en voor de kinderen zorgt terwijl de man aan het werk is. Tot slot valt in dit verhaal vooral op dat er sprake is van een traditionele rolverdeling doordat Janneke, het meisje, al goed kan schillen, maar dat Jip, de jongen, degene is die het nog niet lukt en die dan maar van de appels mag eten. Een kanttekening die daarbij geplaatst kan worden is wel dat het schillen meermaals wordt benoemd als een moeilijke taak: “Ik [Janneke] maak hele lange kronkelschillen. Dat is erg moeilijk. Maar ik kan het al.” of ‘Want het eten is niet moeilijk. Schillen wel.’ Janneke krijgt op die manier dus een betekenisvollere rol, want zij kan de moeilijke taak al uitvoeren, in tegenstelling tot Jip. Deze verdeling tussen Jip als dappere jongen en Janneke als meisje dat weet hoe ze een huishoudelijke taak moet uitvoeren past dus binnen een traditioneel beeld. Daarbij moet de context van de jaren 1950, waarin deze rolverdeling tussen man en vrouw nog sterk in de samenleving aanwezig was, wel in het achterhoofd worden gehouden. Anderzijds valt op te merken dat het doorbreken van dit rolpatroon bemoeilijkt wordt als we kijken naar de werkelijkheidsvormende werking die teksten kunnen hebben, zoals toegelicht in paragraaf 2.2. Jip als dappere jongen en Janneke als ‘huismeisje’ herhaalt en versterkt op die manier het idee van de werkelijkheid waarin mannen stoer zijn en bovendien niet goed zijn in huishoudelijke taken, en vrouwen zich bezighouden met het huishouden.

Uit bovenstaande analyses blijkt dus dat de twee verhalen inderdaad voldoende van elkaar verschillen om deze te onderscheiden in een neutraal en een niet-neutraal verhaal op het gebied van genderrolverdelingen. Daarmee is geprobeerd om de participanten een zo representatief mogelijke weergave van de teksten voor te leggen, zodat in de resultaten van de

vragenlijsten wellicht is op te maken of de auteursnaam al dan niet invloed heeft op de beoordelingen van participanten. Bovendien is er dus met een representatie-kritische blik te stellen dat sommige verhalen uit *Jip en Janneke* inderdaad stereotypisch kunnen zijn op het gebied van genderrolverdelingen. Ik heb met andere woorden actief de theorie van de representatiekritiek ingezet om de verhalen te bekijken en daarmee mijn oordeel erover gevormd, maar participanten uit een steekproef baseren hun oordeel uiteraard niet op deze theoretische achtergrond – of in ieder geval niet allemaal. Het valt echter niet volledig uit te sluiten dat er onder de participanten niemand is die kennis heeft van dit soort theorie. Het zou immers kunnen dat er onder de participanten ook mensen zijn die met een meer theoretische blik de teksten beoordelen, zoals studenten in de geesteswetenschappen die via hun opleiding bekend zijn met de principes van representatiekritiek. Bovendien was ik me bij beide verhalen ervan bewust dat het ging om teksten van Annie M. G. Schmidt, in tegenstelling tot één groep participanten. Hoewel ik het bewust niet heb proberen te laten meewegen in mijn analyses, valt nooit uit te sluiten of mijn oordeel hier wellicht toch enigszins door is beïnvloed, simpelweg omdat ik de kennis over de auteur van de teksten niet meer bij mezelf kan wegnemen. Het is dan ook interessant of de participanten bij beide verhalen tot dezelfde oordelen komen of niet en of er sprake is van invloed van het prestige van de auteur op die oordelen. Dat leidt me tot de volgende paragraaf, waarin de resultaten van de vragenlijsten aan bod zullen komen.

4.2 Resultaten vragenlijsten

De resultaten van de vragenlijsten zullen zoveel mogelijk worden besproken aan de hand van de volgorde zoals de vragen die hadden binnen de vragenlijst. Uiteraard worden de resultaten van dezelfde vragen, maar uit de verschillende versies, tegelijkertijd met elkaar besproken. De gegevens over de participanten komen hier eerst aan bod, waarna wordt overgegaan tot de resultaten van de inhoudelijke vragen (waardering van het verhaal, opvattingen over verhouding en beoordeling mogelijke rolpatronen).

4.2.1 Demografie participantengroepen

Zoals kort aangestipt in de methode, zijn ook enkele demografische gegevens van de participanten opgenomen in de vragenlijsten, voornamelijk om te kunnen bekijken in hoeverre de samenstelling van de twee verschillende groepen met elkaar overeenkwam. Als de

samenstellingen namelijk te veel van elkaar verschillen, zou een vergelijking van de twee groepen niet helemaal zuiver zijn.

In totaal startten 104 personen met het invullen van de vragenlijst, maar van 37 participanten bleken de antwoorden onvolledig. Deze onvolledigheid werd veroorzaakt doordat sommige participanten slechts de vragen met de demografische gegevens beantwoord hadden, naast andere participanten die bijvoorbeeld slechts de vragen bij één verhaal beantwoordden. Weer anderen vulden slechts één vraag in. Vanwege de uiteenlopende mate van onvolledigheid zijn de resultaten van die 37 participanten niet meegenomen in de analyses. Dat betekent dat er uiteindelijk van 67 participanten bruikbare resultaten overbleven. Hiervan behoorden 34 participanten tot de groep die versie A van de vragenlijst invulden, waardoor de groep met versie B van de vragenlijst logischerwijs bestond uit 33 participanten²⁰.

Over de gehele groep participanten was de gemiddelde leeftijd 32,7 jaar ($M = 32.73$; $SD = 15.61$). De redelijk hoge standaarddeviatie valt te verklaren door een *outlier* in de leeftijdsgroep: de oudste participant was 82 jaar oud, maar de modus lag bij 22 jaar (deze waarde kwam 9 keer voor). De gemiddelde leeftijd van participantengroep A was 35,3 jaar ($M = 35.27$, $SD = 17.40$) met een modus van 22 jaar (deze waarde kwam 6 keer voor)²¹. Voor participantengroep B lag de gemiddelde leeftijd bij 30,2 jaar ($M = 30.18$; $SD = 13.38$) met een modus van 21 jaar. Er waren dus geen grote afwijkingen tussen de gemiddelde leeftijd van de twee participantengroepen.

Naast de leeftijd werd de participanten ook gevraagd naar hun geslacht. Binnen participantengroep A was de verdeling man/vrouw als volgt: 41,2% mannen ($N = 14$) tegenover 58,8% vrouwen ($N = 20$). Participantengroep B kende verdeling van 30,3% mannen ($N = 10$) tegenover 69,7% vrouwen ($N = 23$). Dat maakt de verdeling binnen de gehele participantengroep als volgt: 35,8% identificeerde zich als man ($N = 24$), tegenover 64,2% die zich identificeerde als vrouw ($N = 43$).

Verder was het opleidingsniveau van beide groepen als volgt: zowel in participantengroep A als in participantengroep B was wo het vaakst voorkomende opleidingsniveau ($N_A = 19$; $N_B = 16$), gevolgd door hbo ($N_A = 8$; $N_B = 10$). Het gedeelte van de participanten die hoogopgeleid zijn vormt in beide groepen meer dan de helft ($N_A = 27$; $N_B = 26$).

²⁰ Ter herinnering: versie A betreft de niet-blinde vragenlijst, versie B betreft de blinde versie van de vragenlijst.

²¹ Binnen participantengroep A was er één participant die geen leeftijd invulde. De gemiddelde leeftijd van groep A is dus berekend over 33 personen, in plaats van 34. De betreffende participant vulde alle overige vragen wel volledig in.

<i>Opleidingsniveau</i>	<i>Versie A</i>	<i>Versie B</i>
<i>Havo</i>	1	1
<i>Vwo</i>	1	5
<i>Mbo</i>	5	1
<i>Hbo</i>	8	10
<i>Wo</i>	19	16
<i>Totaal</i>	34	33

Tabel 1. *Frequenties van opleidingsniveau in participantengroep A en participantengroep B.*

Zowel wat betreft leeftijden, geslacht en opleidingsniveau zijn de participantengroepen dus vergelijkbaar met elkaar. In de volgende sectie wordt dan ook overgegaan op het bespreken van de resultaten van de inhoudelijke vragen uit de vragenlijst, die betrekking hadden op de twee voorgelegde verhalen.

4.2.2 Verantwoording niet meegewogen resultaten

Voordat ik overga tot het bespreken van de resultaten en de vergelijkingen van de twee participantengroepen, is nog een korte toelichting nodig over het feit dat de antwoorden op enkele vragen niet zijn meegenomen. Het betreft de antwoorden op vraag Q2A/B en Q8A/B, waarin participanten werd gevraagd naar de waarschijnlijkheid dat ze het betreffende verhaal zouden voorlezen aan een kind (kleinkind/zusje/broertje, etc.). Doordat de onderstaande besproken resultaten de kern vormen voor de vraag of participanten al dan niet kritischer oordeelden over gender in de verhalen als zij wisten dat ze een Jip-en-Jannekeverhaal lazen én omdat die resultaten al een duidelijk beeld geven van het antwoord op die vraag, zijn de resultaten van Q2A/B en Q8A/B niet verder geanalyseerd.

Daarnaast is ook de vraag waarin de participanten werd gevraagd of zij (klein)kinderen hadden in de leeftijd tot circa 10 jaar (behorend tot het demografische gedeelte van de vragenlijst) niet meegewogen, omdat slechts 7 van de in totaal 67 participanten aangaven (klein)kinderen te hebben.

4.2.3 (Her)kennen van de verhalen

Zowel de kwalitatieve resultaten waarbij de participanten een oordeel gaven op schaal van 1 tot 5, als de kwantitatieve toelichtingen die zij daarbij gaven in de open vragen zullen worden vergeleken om te bekijken of de twee participantengroepen tot vergelijkbare oordelen over het verhaal kwamen. Als blijkt dat het verwachte effect op de beoordelingen van de participanten uitblijft, moet kunnen worden uitgesloten dat participanten uit groep B (die de blinde versie van de vragenlijst invulden) de verhalen hebben herkend, ondanks de naamswijzigingen.

Daarom werd, zoals reeds toegelicht in de methode, participanten helemaal aan het eind van de vragenlijsten gevraagd of zij de verhalen hadden herkend (in het geval van vragenlijst B) of dat zij de verhalen van *Jip en Janneke* kenden (in het geval van vragenlijst A). Vooral voor vragenlijst B was dit van belang, om zo te kunnen vaststellen of de verhalen niet toch werden beoordeeld als zijnde Jip-en-Janneke-verhalen. In tabel 2 staat het overzicht van de antwoorden van participantengroep B over het herkennen van de verhalen. Het merendeel van de participanten ($N = 29$) heeft de verhalen dus niet herkend, wat gunstig is voor het doel van dit onderzoek.

<i>Antwoord</i>	<i>Aantal keer genoemd</i>
Nee	29
Ja, ik denk Jip en Janneke	3
Het eerste wel, het tweede niet	1

Tabel 2. *Al dan niet herkennen van de verhalen door participantengroep B (blinde versie).*

Tabel 3 bevat de antwoorden van participantengroep A op de vraag of zij bekend waren met de verhalen over Jip en Janneke. Het merendeel van de participanten was bekend met *Jip en Janneke* ($N = 24$).

<i>Antwoord</i>	<i>Aantal keer genoemd</i>
Ja	24
Nee	6
Nee, niet met deze verhalen specifiek	2
Ja, maar nooit gelezen	1
Matig	1

Tabel 3. *Bekendheid met de verhalen door participantengroep A (niet-blinde versie).*

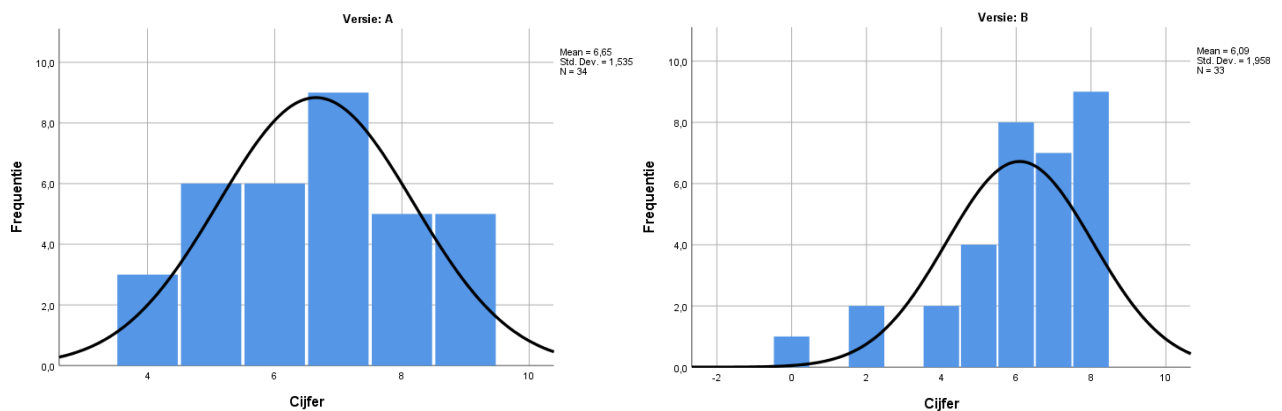
De zojuist opgeworpen verklaring, waarbij het mogelijk uitblijven van een effect veroorzaakt wordt doordat participantengroep B de verhalen zou hebben herkend, kan dus worden uitgesloten. Dit zou betekenen dat het prestige van de auteur de participanten uit groep A niet heeft beïnvloed en dat het niet heeft meegespeeld in hun oordelen, als zij tot vergelijkbare beoordelingen komen als participanten uit groep B. Of andersom zou het betekenen dat het prestige van de auteursnaam participanten uit groep A wel heeft beïnvloed, als hun beoordelingen sterk verschillen de beoordelingen uit participantengroep B.

4.2.4 Algemene waardering verhalen

Neutrale verhaal

Na het lezen van elk verhaal werd participanten gevraagd naar de algemene waardering die ze erover hadden. Ze gaven het verhaal hierbij een cijfer op een schaal van 0 tot 10. Voor het

neutrale verhaal geldt dat er sprake is van een normale verdeling in de waarderingen van participantengroep A, te zien aan figuur 1.

Figuur 1. Normaliteitscurves van de algemene beoordeling op schaal van 0 tot 10 voor het neutrale verhaal van participantengroep A (niet-blind; links) en participantengroep B (blind; rechts).

Voor participantengroep B geldt dat er sprake is van een *negative skew*, zoals te zien in de rechtercurve uit figuur 1. Die valt te verklaren doordat er binnen participantengroep B drie keer een cijfer onder de 4 is gegeven, terwijl er bij participantengroep A geen cijfer onder de 4 is gegeven. Als we vervolgens de gemiddelden bekijken, geldt dat participantengroep A iets positiever waardeert ($M = 6.65$, $SD = 1.535$) over het neutrale verhaal dan participantengroep B ($M = 6.09$, $SD = 1.958$).

Is hier sprake van een significant verschil tussen deze gemiddelden of gaat het om toeval? Uit de *group statistics* tabel van de onafhankelijke t-toets (zie tabel 4) blijkt dat er sprake is van een kleine overlap tussen de *confidence intervals*: de *lower*-waarde van groep A is 6.13 en de *upper*-waarde van groep B is 6.70.

			Bootstrap ^a			
Versie			Statistic	Bias	95% Confidence Interval	
					Lower	Upper
waardering_neutraal	A	N	34			
		Mean	6,65	,00	,26	6,13 7,15
		Std. Deviation	1,535	-,028	,139	1,224 1,779
		Std. Error Mean	,263			
	B	N	33			
		Mean	6,09	,00	,32	5,39 6,70
		Std. Deviation	1,958	-,058	,326	1,254 2,541
		Std. Error Mean	,341			

Tabel 4. Group statistics van de onafhankelijke t-toets voor de variabele [waardering_neutraal] tussen groep A en groep B.

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference		Lower	Upper
waardering_neutraal	Equal variances assumed	,315	,576	1,296	65	,200	,556	,429		-,301	1,413
	Equal variances not assumed			1,291	60,636	,202	,556	,431		-,305	1,418

Tabel 5. *Levene's test voor homogeniteit van de variabele [waardering_neutraal].*

Uit Levene's test voor homogeniteit (zie tabel 5) blijkt dat $p = .576$ en dus dat $p > .05$. De p -waarde is dus niet significant, wat inhoudt dat er sprake is van gelijke variantie en dat de homogeniteit niet geschonden is. Daarom kijken we in tabel 6 naar de bovenste rij (*equal variances assumed*).

			Bootstrap ^a					
			Mean Difference	Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
							Lower	Upper
waardering_neutraal	Equal variances assumed		,556	,000	,413	,188	-,203	1,409
	Equal variances not assumed		,556	,000	,413	,190	-,203	1,409

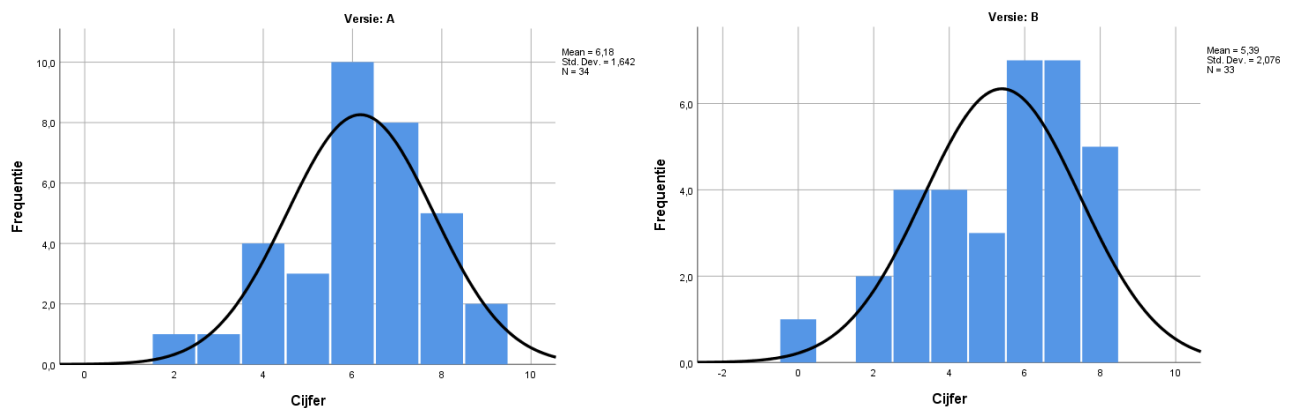
a. Unless otherwise noted, bootstrap results are based on 1000 bootstrap samples

Tabel 6. *Bootstrapping voor de onafhankelijke t-toets tussen groep A en groep B over de gemiddelde waardering van het neutrale verhaal.*

Zoals in de tabel te zien is de 95% BCa CI [-.203, 1.409] wat betekent dat het verschil tussen de gemiddelden van groep A en groep B niet significant is, omdat de bootstrapping door 0 heen gaat. De twee gemiddeldes van de cijfertoekenning voor het neutrale verhaal (*Mandje appels voor opa*) uit de twee versies vragenlijsten verschillen dus niet significant van elkaar.

Niet-neutrale verhaal

Ook na het lezen van het niet-neutrale verhaal werd participanten gevraagd om het een algemene waardering te geven met een cijfer van 0 tot 10. In figuur 2 is te zien dat voor participantengroep A geldt dat er sprake is van een zeer lichte *negative skew*, maar dat er van een redelijke normaalverdeling kan worden gesproken.

Figuur 2. Normaliteitscurves van de algemene beoordeling op schaal van 0 tot 10 voor het niet-neutrale verhaal van participantengroep A (niet-blind; links) en participantengroep B (blind; rechts).

Voor de waarderingen van participantengroep B geldt ook dat er sprake is van een zeer lichte *negative skew*, maar dat er verder een redelijk normale verdeling bestaat.

De gemiddelde waardering van participantengroep A ($M = 6.18$, $SD = 1.642$) ligt net zoals bij het neutrale verhaal iets hoger dan de gemiddelde waardering van participantengroep B ($M = 5.39$, $SD = 2.076$). Tabel 7 toont de *group statistics* tabel van de onafhankelijke t-toets. Net zoals bij de waarderingen over het neutrale verhaal is hier een lichte overlap tussen de *confidence intervals* te zien: de *lower*-waarde van groep A is 5.63 en de *upper*-waarde van groep B is 6.03.

			Bootstrap ^a			
Versie			Statistic	Bias	Std. Error	95% Confidence Interval
						Lower Upper
waardering_nietneutraal	A	N	34			
		Mean	6,18	-,02	,29	5,63 6,76
		Std. Deviation	1,642	-,033	,196	1,213 1,996
		Std. Error Mean	,282			
	B	N	33			
		Mean	5,39	-,01	,34	4,68 6,03
		Std. Deviation	2,076	-,046	,237	1,567 2,507
		Std. Error Mean	,361			

a. Unless otherwise noted, bootstrap results are based on 1000 bootstrap samples

Tabel 7. *Group statistics* van de onafhankelijke t-toets voor de variabele [waardering_niet-neutraal] tussen groep A en groep B.

Uit tabel 8 blijkt dat $p = .076$ en dus dat $p > .05$. De p -waarde is dus niet significant, wat inhoudt dat er sprake is van gelijke variantie en dat de homogeniteit niet geschonden is. Daarom kijken we in tabel 9 naar de bovenste rij (*equal variances assumed*).

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
									Lower Upper
waardering_nietneutraal	Equal variances assumed	3,252	,076	1,714	65	,091	,783	,456	-,129 1,694
	Equal variances not assumed			1,708	60,888	,093	,783	,458	-,133 1,699

Tabel 8. *Levene's test voor homogeniteit van de variabele [waardering_niet-neutraal].*

		Bootstrap ^a					
		Mean Difference	Bias	Std. Error	Sig. (2-tailed)	95% Confidence Interval	
						Lower	Upper
waardering_nietneutraal	Equal variances assumed	,783	-,010	,442	,072	-,085	1,639
	Equal variances not assumed	,783	-,010	,442	,077	-,085	1,639

Tabel 9. *Bootstrapping voor de onafhankelijke t-toets tussen groep A en groep B over de gemiddelde waardering van het niet-neutrale verhaal.*

Tabel 9 laat zien dat de 95% BCa CI [-.085, 1.639] is, wat opnieuw (net zoals bij het neutrale verhaal) betekent dat er sprake is van bootstrapping die door 0 heen gaat. Het verschil tussen de gemiddelde cijfertoekenning voor het niet-neutrale verhaal (*Jip snijdt zich*, ofwel *Luuk snijdt zich* in versie B) is dus ook niet significant.

Bovenstaande resultaten van de onafhankelijke t-toetsen over de gemiddelde cijfers bij zowel het neutrale als het niet-neutrale verhaal geven aan dat bij beide verhalen dus geen significante invloed is gevonden van het expliciet vermelden van de auteursnaam. De auteursnaam en het daaraan gekoppelde prestige dus niet ervoor zorgden er niet voor dat participantengroep A (niet-blinde versie) gemiddeld een hoger cijfer aan de twee verhalen gaf dan participantengroep B (blinde versie). Participanten die wisten dat ze *Jip en Janneke* lazen gaven dus gemiddeld hetzelfde cijfer aan beide verhalen als participanten die zich daar niet van bewust waren.

4.2.5 Opvatting gelijkwaardigheid in verhouding Jip/Luuk en Janneke/Emma

Als al dan niet vermelden van de auteursnaam Annie M. G. Schmidt van invloed is op de oordelen van participanten, zou er een verband kunnen zijn tussen de vragenlijstversie die participanten invulden en het antwoord dat ze gaven op vraag Q3A/B en Q9A/B. Bij vraag Q3A/B werd participanten gevraagd in hoeverre zij de verhouding tussen Jip en Janneke (ofwel Luuk en Emma) in het neutrale verhaal *Mandje appels voor opa* gelijkwaardig vonden. Daarbij gold score 1 als de opvatting 'helemaal niet gelijkwaardig' en score 5 als 'helemaal gelijkwaardig'. Volgens de representatie-kritische analyse in paragraaf 4.1 bevatte dit verhaal

geen ongelijkwaardige rolpatronen. Bij Q9A/B werd hen dezelfde vraag gesteld, maar dan met betrekking tot het niet-neutrale verhaal *Jip [Luuk] snijdt zich*. Dit verhaal bevatte volgens mijn representatie-kritische analyse wel enige ongelijkwaardigheid. Vooral bij dit laatste verhaal zouden participanten uit groep A volgens de hypothese (zie begin hoofdstuk 3) dus vaker een score 5 moeten geven dan participanten uit groep B, omdat groep A zich ervan bewust was dat het om een verhaal van Annie M. G. Schmidt ging. Om te bekijken of er een verband is tussen de opvattingen over de gelijkwaardigheid van de verhouding tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma en de versie van de vragenlijst die zij invulden, is er voor beide verhalen een Pearson's Chi-kwadraattoets gedraaid²².

Uit de Pearson's Chi-kwadraattoets voor het neutrale verhaal (*Mandje appels voor opa*) bleek dat er geen verband is tussen de versie van het verhaal dat men las (Jip en Janneke, versie A, of Luuk en Emma, versie B) en de opvattingen die participanten hadden over de gelijkwaardigheid van de verhouding tussen de twee personages ($\chi^2(4) = 2,233, p = .693$). De kruistabel met de geobserveerde waarden van de antwoorden uit beide groepen laat dan ook zien dat de twee participantengroepen redelijk dezelfde opvattingen hadden (zie tabel 10).

Zowel participanten die versie A invulden als participanten die versie B invulden, gaven aan de gelijkwaardigheid van de verhouding in tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma het neutrale verhaal *Mandje appels voor opa* het vaakst score 5: 'helemaal gelijkwaardig aan elkaar' ($N_A = 19; N_B = 20$). In beide groepen was score 4 bovendien de daaropvolgende meest gegeven score: 'redelijk gelijkwaardig aan elkaar' ($N_A = 8; N_B = 10$)²³.

²² Voor enkele van de gedraaide Pearson's Chi-kwadraattoetsen geldt dat de verwachtingswaarden in de kruistabellen in SPSS meermaals onder 5 lagen. Omdat de geobserveerde waarden van groep A en groep B inderdaad redelijk overeenkwamen, is besloten om de uitkomsten van deze Pearson's Chi-kwadraattoetsen toch te gebruiken. De overeenkomst tussen de geobserveerde waarden van groep A en groep B geeft immers aan dat er inderdaad weinig verschil tussen de twee groepen zit. Dit is in lijn met de uitkomst van de toets, die geen significante p -waarde aangeeft.

²³ Voor participanten was alleen bij score 1 en score 5 het label te zien (zie paragraaf 3), de labels voor score 2, 3 en 4 niet. Dit geldt voor alle vragen waarbij participanten antwoord gaven op schaal van 1 tot 5. Zie ook de bijlage 2 met de vragenlijsten.

<i>Mandje appels voor opa</i>	<i>Versie vragenlijst</i>		
	<i>A</i>	<i>B</i>	
<i>Score</i>			<i>Totaal</i>
<i>1 (Helemaal gelijkwaardig aan elkaar)</i>	1	0	1
<i>2 (Redelijk gelijkwaardig aan elkaar)</i>	2	1	3
<i>3 (Neutraal)</i>	4	2	6
<i>4 (Nauwelijks gelijkwaardig aan elkaar)</i>	8	10	18
<i>5 (Helemaal niet gelijkwaardig aan elkaar)</i>	19	20	39
<i>Totaal</i>	34	33	67

Tabel 10. Geobserveerde waarden bij Pearson's Chi-kwadraattoets van de antwoorden bij Q3A en Q3B, over de verhouding tussen Jip en Janneke (versie A) en Luuk en Emma (versie B) in het neutrale verhaal, Mandje appels voor opa.

Bovendien laten deze waarden zien dat de opvatting over het neutrale verhaal van zowel participantengroep A als participantengroep B overeenkomt met de conclusie die ik in de representatie-kritische analyse van het verhaal heb getrokken: het grootste deel van de participanten stelt, in lijn met mijn analyse, dat zij de verhouding van de personages gelijkwaardig vinden.

Om een nog duidelijker beeld te krijgen van de kwantitatieve resultaten bij vraag Q3A/B, waarin de participanten gevraagd werd hun opvatting te geven (op een schaal van 1 tot 5) over de gelijkwaardigheid tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma in het verhaal *Mandje appels voor opa*, is hen om een korte toelichting gevraagd in vraag Q4A/B. De daarop gegeven antwoorden heb ik vervolgens ingedeeld in verschillende categorieën. Onderstaande tabel 11²⁴ toont de categorieën met de meest en minst voorkomende opmerkingen uit de toelichtingen van vraag Q4A/B. Ook deze toelichtingen laten zien dat de opvattingen van participanten uit groepen A en B redelijk in lijn met elkaar waren: zowel participantengroep A als participantengroep B geeft vaak als toelichting dat de personages een gelijkwaardige discussie met elkaar voeren (over de smaak van de appels) ($N_A = 11$; $N_B = 9$) of geven als toelichting dat ze der personages gewoon gelijkwaardig vinden ($N_A = 9$; $N_B = 9$) zonder op verdere details in te gaan.

²⁴ Het kwam voor dat de toelichting van een participant zodanig uitgebreid was, dat die paste binnen meerdere categorieën in de tabellen. Dit verklaart waardoor de aantallen van de categorieën bij elkaar opgeteld kunnen uitkomen op meer dan 34 (participantengroep A) of 33 (participantengroep B). Dit geldt niet alleen voor tabel 11, maar voor alle tabellen die gaan over de toelichtingen.

Q4A	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Jip en Janneke voeren een gelijkwaardige discussie, kunnen allebei hun mening geven</i>	11
<i>Geen verschil – algemeen</i>	9
<i>Jip en Janneke voeren precies dezelfde taak uit (het brengen van de appels), voeren dezelfde handelingen uit</i>	9
<i>Zowel Jip als Janneke laten geen ruimte over voor elkaars gedachten</i>	1
<i>Jip en Janneke krijgen beiden een probleem door van de appels te eten</i>	1
<i>Leuk verhaal zonder moeilijke draad</i>	1
<i>‘Niet gelijkwaardig’</i>	1
<i>‘Smaakverschil in voeding’</i>	1
<i>Geen toelichting</i>	1
Q4B	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Geen verschil, gelijkwaardig – algemeen</i>	9
<i>Voeren een gelijkwaardige discussie</i>	9
<i>Luuk en Emma doen beiden iets wat niet mag (van de appels eten)</i>	7
<i>Ze doen beiden hetzelfde taakje</i>	7
<i>Familie van Luuk komt in het verhaal voor, die van Emma niet, Luuk lijkt daardoor belangrijker</i>	2
<i>Het lijkt broer en zus, gelijkwaardig</i>	1

Tabel 11. Toelichtingen uit versie A (boven) en versie B (beneden) bij de vraag over de gelijkwaardigheid tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma in Mandje appels voor opa.

Deze toelichtingen sluiten bovendien aan bij hun opvatting uit vraag Q3A en Q3B. De vaakst gegeven score was daarbij score 5 ($N_A = 19$; $N_B = 20$), die stond voor ‘helemaal gelijkwaardig aan elkaar’.

Ook voor het niet-neutrale verhaal, *Jip snijdt zich* (ofwel *Luuk snijdt zich*), geldt dat er bij toetsing met Pearson’s Chi-kwadraattoets geen verband is gevonden tussen de versie die de participant las en de opvatting die ze erover hadden ($\chi^2(4) = 2.700$, $p = .609$). Opnieuw geeft de kruistabel met geobserveerde waarden aan dat de groepen inderdaad veelal dezelfde scores hebben toegekend (zie tabel 12).

<i>Jip [Luuk] snijdt zich</i>	Versie vragenlijst		<i>Totaal</i>
	<i>A</i>	<i>B</i>	
<i>Score</i>			
<i>1 (Helemaal gelijkwaardig aan elkaar)</i>	3	3	6
<i>2 (Redelijk gelijkwaardig aan elkaar)</i>	12	16	28
<i>3 (Neutraal)</i>	9	9	18
<i>4 (Nauwelijks gelijkwaardig aan elkaar)</i>	4	3	7
<i>5 (Helemaal niet gelijkwaardig)</i>	6	2	8
<i>Totaal</i>	34	33	67

Tabel 12. Geobserveerde waarden bij Pearson’s Chi-kwadraattoets van de antwoorden bij Q9A en Q9B, over de verhouding tussen Jip en Janneke (versie A) en Luuk en Emma (versie B) in het niet-neutrale verhaal, Jip [Luuk] snijdt zich.

Uit bovenstaande tabel voor het niet-neutrale verhaal blijkt dat participanten in zowel groep A als groep B het vaakst de score 2 ('nauwelijks gelijkwaardig aan elkaar') toekenden ($N_A = 12$; $N_B = 16$). De opvatting over de gelijkwaardigheid van de verhouding in *Jip [Luuk] snijdt zich* van deze 28 participanten is dus redelijk in lijn met de conclusies die ik trek in de representatie-kritische analyse van dat verhaal (zie paragraaf 4.1). Na score 2 werd in beide groepen echter de score 3 ('neutraal') het vaakst gegeven ($N_A = 9$; $N_B = 9$). Deze 18 participanten geven dus aan de verhouding tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma niet zeer ongelijkwaardig, maar ook niet volledig gelijkwaardig te vinden. De participanten zijn op het gebied van de al dan niet gelijkwaardige verhouding tussen de personages bovendien iets minder eensgezind bij dit niet-neutrale verhaal dan bij het neutrale verhaal.

Tabel 13 bevat de toelichtingen die werden gegeven in vraag Q10A en Q10B, de vraag die hoort bij vraag Q9A en Q9B waarin participanten hun opvatting deelden over de al dan niet gelijkwaardige verhouding tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma in *Jip [Luuk] snijdt zich*. Dit was het verhaal dat werd gelabeld als niet-neutraal.

Q10A	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Janneke is beter in het schillen, zorgt voor eten dat Jip opeet</i>	17
<i>Jip en Janneke hebben allebei een actieve rol, willen wel hetzelfde taakje doen</i>	6
<i>Gelijkwaardig - algemeen</i>	3
<i>Jip moet dapper zijn</i>	2
<i>Janneke kleineert Jip, wil niet dat hij meehelpt ('ze heeft maar één mes')</i>	2
<i>Verschil, maar geen specificatie</i>	1
<i>Jip is dominant, luistert niet</i>	1
<i>Jip zou ook kunnen helpen als zijn vinger verbonden werd of hij zou kunnen helpen bij iets anders</i>	1
<i>'Ik let er niet op'</i>	1
<i>Jip gaat rennen met het mes, daarom sta ik niet achter het verhaal</i>	1
Q10B	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Emma kan het schillen beter/kan een keukentaak beter uitvoeren</i>	16
<i>Emma lijkt ouder/weet alles beter dan Luuk</i>	9
<i>Beiden zijn gelijk</i>	5
<i>Luuk is dapperder, mag niet huilen</i>	3
<i>Luuk wordt beoordeeld</i>	1
<i>Verhaal is te kort om dit te beoordelen</i>	1

Tabel 13. Toelichtingen uit versie A (boven) en versie B (beneden) bij de vraag over de gelijkwaardigheid tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma in *Jip snijdt zich/Luuk snijdt zich*.

Zoals de tabel laat zien, noemen zowel participanten uit groep A als uit groep B het vaakst dat Janneke/Emma beter is in het schillen dan Jip ($N_A = 17$; $N_B = 16$). Dit past bij de antwoorden

uit Q9A en Q9B, waar het vaakst werd met een score 2 werd geantwoord ($N_A = 12$; $N_B = 16$). Score 2 stond voor ‘nauwelijks gelijkwaardig aan elkaar’. Bovendien benoemen veel participanten in zowel groep A als groep B dat het meisje (Janneke/Emma) een keukentaak uitvoert terwijl de jongen (Jip/Luuk) eet, en dat ze dat stereotyperend vinden voor de rolverdeling tussen man en vrouw. Enkele participanten uit groep A ($N = 6$) gaven daarbij wel als kanttekening dat beide personages wel hetzelfde willen doen. Ze lichtten toe dat zij de intentie van Jip om te willen helpen met schillen juist niet stereotyperend vonden, maar vonden dat wel over het gegeven dat Jip uiteindelijk degene is die het schillen niet goed kan en Janneke wel. Deze kanttekening heb ik in mijn representatie-kritische analyse niet op die manier opgemerkt en is me pas door de toelichtingen van de participanten opgevallen. Dit benadrukt dat men zich er altijd van bewust moet zijn dat er in zulke analyses dingen over het hoofd worden gezien, ook al bekijkt met een tekst tot in detail. Dat kan bijvoorbeeld afhankelijk zijn van het perspectief van degene die analyseert: ik heb de teksten gelezen vanuit mijn eigen vrouwelijke perspectief, en heb daardoor mogelijk meer oog gehad voor de wijze waarop de taakverdeling bij het schillen inderdaad genderrolbevestigend zou zijn. Daarnaast geeft de afgewogen opmerking (over Jips hulp enerzijds, maar zijn gebrek aan vaardigheden bij het schillen anderzijds) van de zes participanten in groep A aan dat zij nog voldoende genuanceerde oordelen kunnen geven over gender in de tekst, ook al zijn zij op de hoogte van het feit dat dit een verhaal uit *Jip en Janneke* is, geschreven door Annie M. G. Schmidt.

4.2.6 Oordelen over genderrolpatronen in de verhalen

Naast de verhouding tussen de personages werd participanten ook gevraagd om te beoordelen in hoeverre ze vonden dat een verhaal ouderwetse (stereotiepe) genderrolpatronen bevatte, en wel in vraag Q5A/B en Q11A/B. Ook bij deze vragen geldt dat er een verband zou kunnen zijn tussen de vragenlijstversie die participanten invulden en het antwoord dat ze gaven op Q5A/B en Q11A/B, als het vermelden van de auteursnaam Annie M. G. Schmidt van invloed is op de oordelen van participanten.

Daarom is ook hier een Pearson's Chi-kwadraattoets gedraaid, om te beginnen voor Q5A/B, de vraag die betrekking had op mogelijk stereotiepe rolpatronen in *Mandje appels voor opa*, het neutrale verhaal. Uit deze toets bleek dat er geen verband was tussen de versie die participanten lasen en het oordeel dat ze gaven over mogelijk stereotiepe rolpatronen ($\chi^2(4) = 1.430$, $p = .839$). Ook wat betreft de rolpatronen in *Mandje appels voor opa* geldt dus dat

het al dan expliciet vermelden van de auteursnaam niet ervoor zorgt dat participantengroep A minder kritischer oordeelde (d.w.z. vaker score 1 of 2 toekende) dan participantengroep B.

Als we kijken naar de kruistabel met de geobserveerde waarden van Q5A/B, blijkt wederom dat beide participantengroepen op een vergelijkbare manier hebben geantwoord (zie tabel 14). In beide groepen werd het vaakst geantwoord met score 1 die stond voor ‘helemaal geen ouderwetse rolpatronen’ ($N_A = 19$; $N_B = 19$). Dit antwoord werd in beide groepen gevolgd door score 2, ‘weinig ouderwetse rolpatronen’ ($N_A = 8$; $N_B = 8$).

<i>Mandje appels voor opa</i>	<i>Versie vragenlijst</i>		<i>Totaal</i>
	<i>A</i>	<i>B</i>	
<i>Score</i>			
1 (Helemaal geen ouderwetse rolpatronen)	19	19	38
2 (Weinig ouderwetse rolpatronen)	8	8	16
3 (Neutraal)	3	4	9
4 (Redelijk ouderwetse rolpatronen)	2	1	3
5 (Zeer ouderwetse rolpatronen)	1	0	1
<i>Totaal</i>	34	33	67

Tabel 14. Geobserveerde waarden bij Pearson's Chi-kwadraattoets van de antwoorden bij Q5A en Q5B, over de rolpatronen in het neutrale verhaal, Mandje appels voor opa.

Dit betekent dat ook het oordeel van de participanten over de rolpatronen in lijn is met de conclusies uit mijn representatie-kritische analyse in paragraaf 4.1. Dit geeft dus aan dat de interpretatie van de tekst via de representatie-kritische theorie in dit geval overeenkomt met de manier waarop (de meeste) participanten de tekst interpreteren zonder daarbij expliciet gebruik te maken van representatiekritiek. Zogezegd komt de theorie overeen met de praktijk.

Tabel 15 bevat het overzicht van categorieën voor de toelichtingen die werden gegeven in vraag Q6A en Q6B. Deze waren de toelichtingsvraag bij vraag Q5A of Q5B, waarin participanten werd gevraagd naar hun oordeel over eventueel ouderwetse rolverdelingen *Mandje appels voor opa*. Deze toelichtingen komen overeen met de score die de participanten het vaakst gaven in bij vraag Q5A en Q5B. Zo gaven participanten in groep A bijna even vaak aan dat ze geen verschillen in rollen zagen tussen Jip en Janneke, net zoals de participanten in groep B dit aangaven voor Luuk en Emma ($N_A = 16$; $N_B = 17$). Daarnaast geven mensen in beide groepen aan dat de twee personages dezelfde taak doen, namelijk appels naar opa brengen en dat ze beiden helpen met het dragen van het mandje. Dit werd net iets vaker vermeld in de toelichtingen van groep A dan in die van groep B ($N_A = 8$; $N_B = 5$). Opvallend is dat ook in beide groepen enkele participanten vermelden dat ze een klein onderscheid zien tussen moeder en opa, waarbij ze aan de moeder de typische opvoedrol toekennen en over opa opmerken dat hij wat losser met de ondeugendheid van Jip/Luuk en Janneke/Emma omgaat. In deze toelichting doelen ze waarschijnlijk op het einde van het

verhaal, waarin opa over het snoepen van de appels zegt: “”Zo,” zegt opa, “overal een stukje uit? Ik denk dat ze nu nog veel lekkerder zijn.”” De reactie van moeder is daarentegen afkeurender: ‘Maar als Jip het later aan mama vertelt, zegt die: “Opa is veel te goed.”’ Deze nuance in de rolverdeling tussen de moeder en opa is mij in mijn representatie-kritische analyse niet opgevallen. Dit is dan ook een aspect waar ik op werd gewezen door de toelichtingen van de participanten. Dit laat zien dat men bij het maken van een (in dit geval) representatie-kritische analyse altijd in het achterhoofd moet houden dat sommige zaken over het hoofd worden gezien, ook al maakt men gebruik van een bepaald begrippenapparaat met een theoretische achtergrond. Dat is uiteraard iets wat over het algemeen geldt voor het maken van analyses volgens een bepaalde theorie: men moet zich altijd bewust blijven van de tekortkomingen die er kunnen kleven aan de betreffende theorieën.

Q6A	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Geen verschil/geen stereotiepe rolverdelingen – algemeen</i>	16
<i>Jip en Janneke doen hetzelfde, helpen beiden bij een klusje</i>	8
<i>Verskil tussen moeder (zorgend, behoedend) en opa (ondeugend)</i>	5
<i>Moeder in plaats van vader is thuis</i>	2
<i>Geen toelichting</i>	2
<i>Als het broers zouden zijn of als je de namen zou omdraaien, bleef het hetzelfde</i>	2
<i>Beiden begaan dezelfde fout (ze eten van de appels die eigenlijk voor opa zijn)</i>	1
<i>Kinderen die meehelpen bij klusjes in het huishouden</i>	1
<i>‘Te groot verschil’</i>	1
Q6B	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Geen verschillen – algemeen</i>	17
<i>Doen beiden hetzelfde taakje, handelen hetzelfde</i>	5
<i>Moeder heeft typische rol van opvoeder, opa staat ondeugendheid toe</i>	4
<i>Proeven allebei van de appels</i>	3
<i>Luuk en Emma reageren hetzelfde op het probleem (schrikken dat ze alle appels hebben geproefd)</i>	2
<i>De namen van Luuk en Emma zouden ook andersom kunnen zijn, dan verandert er niets</i>	1
<i>Luuk neemt de leiding</i>	1
<i>Emma is zorgzaam</i>	1
<i>Emma denkt dat opa boos zal zijn</i>	1
<i>Geen toelichting</i>	1

Tabel 15. Toelichtingen uit versie A (boven) en versie B (beneden) bij de vraag over de mogelijke ouderwetse (stereotiepe) genderrolpatronen in Mandje appels voor opa.

Het zou kunnen dat er geen verschil is in het oordeel van de participanten over *Mandje appels* voor opa, doordat dit verhaal inderdaad weinig stereotypen bevat, zoals ook uit de

representatie-kritische analyse bleek. Mogelijk zit er dan in het niet-neutrale verhaal wel een onderscheid tussen de oordelen op het gebied van stereotiepe rolpatronen.

Daarom is ook voor het niet-neutrale verhaal *Jip [Luuk] snijdt zich* bekeken in hoeverre er een verband is tussen het al dan niet vermelden van de auteursnaam en de antwoorden die participanten gaven op Q11A/B, waarin zij werden gevraagd een oordeel te geven op schaal van 1 tot 5 over eventuele ouderwetse rolpatronen in het verhaal. Uit Pearson's Chi-kwadraattoets bleek dat er geen verband was tussen deze twee variabelen ($\chi^2(4) = 1.172$, $p = .883$). Dit betekent dat de oordelen van participantengroep A niet afhankelijk zijn van het vermelden van de auteursnaam. Onderstaande kruistabel, tabel 16, toont de geobserveerde waarden van de antwoorden die zowel groep A als groep B gaven bij Q11A/B en deze waarden zijn voor beide groepen dan ook redelijk gelijk. Zo is score 4 ('redelijk ouderwetse rolpatronen') in beide groepen het vaakst toegekend ($N_A = 11$; $N_B = 12$). Daarna is in groep A zowel score 5 ('zeer ouderwetse rolpatronen') als score 3 ('neutraal') het vaakst gegeven (voor beide $N = 7$). In groep B geldt dat score 5 de op één na meest gegeven score is ($N = 8$). Dit ligt dus dicht in de buurt van groep A. Score 1 ('helemaal geen ouderwetse rolpatronen') is in beide groepen het minst gegeven antwoord ($N_A = 3$; $N_B = 1$). Opnieuw ligt het oordeel van de participanten dus op eenzelfde lijn als de conclusie die ik trek

<i>Jip [Luuk] snijdt zich</i>	<i>Versie vragenlijst</i>		<i>Totaal</i>
	<i>A</i>	<i>B</i>	
<i>Score</i>			
1 (Helemaal geen ouderwetse rolpatronen)	3	1	4
2 (Weinig ouderwetse rolpatronen)	6	6	12
3 (Neutraal)	7	6	13
4 (Redelijk ouderwetse rolpatronen)	11	12	23
5 (Zeer ouderwetse rolpatronen)	7	8	15
<i>Totaal</i>	34	33	67

Tabel 16. Geobserveerde waarden bij Pearson's Chi-kwadraattoets van de antwoorden bij Q11A en Q11B, over de rolpatronen in het niet-neutrale verhaal, *Jip [Luuk] snijdt zich*.

in de representatie-kritische analyse, namelijk dat dit verhaal meer stereotiepe rolpatronen bevat dan het neutrale verhaal. Het laat wederom zien dat praktijk en theorie met elkaar overeen kunnen komen en dat men ook zonder gebruik te maken van deze betreffende theorie aan kan voelen hoe sommige rolpatronen in de tekst zijn verweven. Bovendien blijken participanten uit groep B niet significant vaker kritisch te zijn over de rolpatronen in het verhaal dan participanten uit groep A. Deze laatste groep trekt dus dezelfde conclusies over de genderrollen in het verhaal, ook al weten zij dat de tekst van Annie M. G. Schmidt komt. Haar prestige, haar naam, heeft dus geen invloed gehad op het oordeel van de participanten bij Q11A.

Het overzicht voor de toelichtingen die werden gegeven in vraag Q12A en Q12B staat in onderstaande tabel 17. Deze golden als toelichting bij Q11A en Q11B, waarin participanten werd gevraagd naar hun oordeel over eventueel ouderwetse rolpatronen in het verhaal *Jip snijdt zich*, het als niet-neutraal gelabelde verhaal. Ook hier geven de toelichtingen goed weer dat de twee participantengroepen vergelijkbare oordelen gaven over stereotiepe rolpatronen

Q12A	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Janneke is beter in de keuken, moet helpen met het huishouden</i>	23
<i>Jip moet dapper zijn en niet huilen</i>	6
<i>Deze patronen komen vaker voor/niks mis mee/niet ouderwets</i>	4
<i>Vrouw als verzorgende, man als verzorgde – algemeen</i>	3
<i>Jip is de ‘zwakkere’ omdat hij zich snijdt</i>	1
<i>Jip gaat ook helpen met schillen, dus best modern</i>	1
<i>Het is gevaarlijk, niet per se vanwege rolpatronen</i>	1
<i>Jip wordt niet gevraagd om te helpen, hij wil dat zelf (en dat is niet stereotiep)</i>	1
<i>In de tijd dat Annie MG Schmidt het schreef, waren en ook meer rolpatronen aanwezig, dus is het niet zo gek</i>	1
<i>Het had ook andersom kunnen zijn, dat Janneke zich sneed</i>	1
<i>Janneke mag het stoere doen (helpen met schillen) doordat Jip zich snijdt</i>	1
Q12B	
Categorie toelichting	Aantal keer genoemd
<i>Emma moet schillen/aanname dat vrouwen beter zijn in keukentaken</i>	21
<i>Luuk initieert zelf om mee te helpen</i>	8
<i>Luuk moet dapper zijn/geen emoties tonen</i>	7
<i>Moeder/Emma verzorgend en troostend</i>	6
<i>Geen ouderwetse rolpatronen – algemeen</i>	3
<i>Wel ouderwets, maar vind ik niet erg</i>	2
<i>Cliché van jongens die onverantwoord zijn (t.o.v. meisjes) omdat Luuk met het mes rent</i>	1
<i>Luuk is een actievere personage</i>	1

Tabel 17. Toelichtingen uit versie A (boven) en versie B (beneden) bij de vraag over de mogelijke ouderwetse (stereotiepe) genderrolpatronen in Jip [Luuk] snijdt zich.

in *Jip [Luuk] snijdt zich*. Veruit de vaakst voorbijkomende opmerking in de toelichtingen was de verdeling tussen Jip/Luuk die niet goed kan schillen en Janneke/Emma die al beter kan ($N_A = 23$; $N_B = 21$), een rolverdeling die past bij het stereotype van de vrouw als huisvrouw. Daarnaast benoemen beide groepen dat Jip/Luuk als jongen dapper moet zijn ($N_A = 6$; $N_B = 7$), verwijzend naar de passage in het verhaal waar Jip/Luuk zich heeft gesneden en een verband om zijn duim krijgt.

5 Conclusie en discussie

In dit laatste hoofdstuk zal ik in paragraaf 5.1 afsluiten met de belangrijkste conclusies. Vervolgens wordt afgesloten met paragraaf 5.2, waarin op enkele kanttekeningen en suggesties voor vervolgonderzoek wordt ingegaan.

5.1 Concluderend

Voordat ik inga op het resumeren van de belangrijkste onderzoeksresultaten wil ik de hier centraal staande onderzoeksvraag nog eens herhalen:

In hoeverre oordelen lezers kritischer over genderrepresentaties in een kinderverhaal als ze niet weten dat het betreffende verhaal uit *Jip en Janneke* komt en in hoeverre hangt de veldpositie van de auteur, Annie M.G. Schmidt, daarmee samen?

In het licht bestaand onderzoek van Corina Koolen en collega's²⁵ heb ik beargumenteerd dat het prestige van een auteur mogelijk van invloed kan zijn op de oordelen die lezers hebben over genderstereotypen in de teksten van *Jip en Janneke*. Om een theoretische achtergrond te bieden bij wat het prestige van een auteur inhoudt heb ik gebruikgemaakt van de veldtheorie van de Franse socioloog Pierre Bourdieu. Daarna zijn twee verhalen uit *Jip en Janneke* geanalyseerd vanuit een representatie-kritische invalshoek, om te bekijken hoe de representatie van gender binnen die verhalen in elkaar zit. Naast deze analyse hebben twee participantengroepen een vragenlijst beantwoord over de twee betreffende verhalen uit *Jip en Janneke*. Daarbij werd aan groep A een vragenlijstversie voorgelegd waarin de auteursnaam Annie M. G. Schmidt expliciet vermeld stond bij de verhalen, waarnaast groep B precies dezelfde vragenlijst invulde maar dan met een geanonimiseerde versie van de verhalen. De oordelen die participanten over de twee teksten hadden zijn vervolgens met elkaar vergeleken, en ook in het licht van de conclusies uit mijn representatie-kritische analyse bekeken.

Dat participanten uit beide groepen vergelijkbare meningen over de teksten en over genderrollen daarin hadden, blijkt ook uit de toelichtingen die participanten gaven bij hun oordelen. Die toelichtingen zijn niet alleen met elkaar, maar ook met de conclusies uit mijn representatie-kritische analyse vergeleken. Aan de hand van mijn analyse kon worden beargumenteerd dat de twee verhalen die aan de participanten werden voorgelegd daadwerkelijk van elkaar verschilden op het gebied van bevestigende genderrolpatronen.

²⁵ Zij stelden vast dat lezers een tekst hoger beoordeelden op literariteit wanneer er prestigieuze auteursinformatie bij werd vermeld. Zie hoofdstuk 1, pagina 6 en Koolen (2020).

Daarbij werd *Mandje appels voor opa* gelabeld als een verhaal met weinig verschillen tussen Jip en Janneke en nauwelijks bevestigende genderrolpatronen, waarnaast *Jip snijdt zich* kon worden gelabeld als niet-neutraal omdat het op diverse manieren de typerende genderrolpatronen bevatte. Dit was bijvoorbeeld te vatten in termen van de focalisatie.

De oordelen en de toelichtingen van de participanten kwamen grotendeels overeen met de conclusie uit mijn representatie-kritische analyse, hoewel enkele participanten ook zaken opmerkten die in mijn analyse ontbraken. Zo merkten enkele participanten dat ze Jips intentie om wel te willen helpen bij het klusje van het schillen op in het verhaal *Jip snijdt zich* juist vonden ingaan tegen het stereotype van mannen die zich niet bezighouden met het huishouden en vrouwen wel. Dit was in tegenspraak met mijn conclusie in de analyse, waarin ik vooral opmerkte dat het stereotyperend is dat juist Jip het personage is dat niet goed kan schillen. Dit voorbeeld geeft aan dat de onderzoeker zich bij het toepassen van de representatiekritiek ook altijd bewust moet blijven van haar of zijn eigen perspectief. In dit geval zijn de teksten geanalyseerd vanuit een vrouwelijk perspectief, maar het is goed mogelijk dat een onderzoeker die precies dezelfde teksten analyseert vanuit een mannelijk perspectief tot andere conclusies komt – of dat in ieder geval het zwaartepunt van de conclusies wellicht anders kan liggen. De representatiecriticus moet zich dus altijd bewust blijven van zijn vooraf ingenomen positie en perspectief.

Uit de vragenlijsten bleek dat participanten uit groep A niet meer of minder kritisch waren over de verhalen dan participanten uit groep B. Voor het geven van een algemene mening over de verhalen (een cijfer van 0 tot 10) gold dat de gemiddelde cijfers van beide groepen niet significant van elkaar verschilden, zowel bij het niet-neutrale als bij het neutrale verhaal. Bovendien is er bij beide verhalen geen verband gevonden tussen de versie van de vragenlijst (A of B) en de opvattingen over de gelijkheid tussen Jip/Luuk en Janneke/Emma. Ook tussen de oordelen over ouderwetse rolpatronen in de verhalen en de versie van de vragenlijst (A of B) werd bij beide verhalen geen verband gevonden. De antwoorden van beide groepen bleken dus zeer dicht bij elkaar te liggen. Dit geeft aan dat het al dan niet vermelden van de auteursnaam geen verschil heeft gemaakt in de oordelen van de participanten. Mijn verwachting, namelijk dat het prestige van de auteur zou zorgen voor minder kritische oordelen in groep A, is dus niet bevestigd.

5.2 Kanttekeningen en vervolgsuggesties

Bovenstaande bevinding staat in contrast met de resultaten uit het onderzoek van Koolen en collega's (2020), aangezien de resultaten van dat onderzoek lieten zien dat auteursinformatie wel van invloed was op de mate waarin lezers een tekst als literair beoordeelden. Die tegenstelling tussen mijn resultaten en die van het onderzoek van Koolen en collega's zou verklaard kunnen worden door het verschil in de aspecten waarop participanten is gevraagd de teksten te beoordelen. Blijkbaar verbindt men de eigenschap 'literair' niet alleen aan de inhoud van de tekst, maar ook aan de auteur (zoals het onderzoek van Koolen en collega's uitwijst), maar geldt voor specifieke inhoud van een tekst (in dit geval genderrolverdelingen) dat men die loskoppelt van de auteur en op zichzelf staand beoordeelt. Dit is echter een verklaring die niet met volledige zekerheid kan worden gegeven. Om daar meer grip op te krijgen, zou ik achteraf gezien in de vragenlijsten van mijn onderzoek een vraag hebben toegevoegd die de participanten uit groep A ook nog expliciet vroeg naar hun opvatting over Annie M. G. Schmidt. Als participanten dan daadwerkelijk zouden aangeven dat ze Schmidt een 'belangrijke' Nederlandse auteur vonden en als hun oordelen over genderrolverdelingen ook dan nog hetzelfde zouden zijn als mijn resultaten nu, dan zou dat sterker ondersteunen dat participanten de oordelen over specifieke inhoud van de tekst loskoppelen van het prestige van de auteur. Ik heb de participanten in mijn huidige onderzoek immers niet expliciet naar hun opvatting over Annie M. G. Schmidt gevraagd, maar nam al aan dat participanten uit groep A een positieve associatie met deze auteursnaam zouden hebben.

Dat participanten uit groep A, die weten dat de gelezen teksten van Annie M. G. Schmidt zijn, *niet* minder kritisch zijn dan participantengroep B, kan echter ook nog verder losgekoppeld worden van de invloed die haar prestige al dan niet zou hebben. Niet alleen valt op dat de groepen niet van elkaar verschillen, ook geven beide groepen aan dat ze *Jip snijdt zich* inderdaad op sommige punten genderstereotypen vinden bevatten. Als we dit standpunt, voortkomend uit de vragenlijsten, vergelijken met de uitkomst van de poll²⁶ op de website van het Algemeen Dagblad, is te zien dat deze twee (mijn vragenlijst en de poll) niet met elkaar overeenkomen. Dat betekent ofwel dat reageerders van die poll wel stereotypen opmerken, maar deze niet problematisch vinden, ofwel dat zij de verhalen niet stereotiep vinden. Hier kan echter ook meespelen dat reageerders op de poll hun antwoord hoogstwaarschijnlijk niet hebben gebaseerd op een herlezing van enkele verhalen uit *Jip en Janneke*, zoals de participanten van de vragenlijsten uiteraard wel hebben gedaan. Ook al laten de resultaten uit

²⁶ Zoals aangehaald in de inleiding, hoofdstuk 1.

mijn onderzoek zien dat participanten die zich bewust zijn van de auteursnaam²⁷ net zo goed kritisch zijn op genderstereotypen (in *Jip snijdt zich*) als participanten die hiervan niet op de hoogte zijn²⁸, met die resultaten kan niet volledig worden vastgesteld welk beeld de participanten uit mijn onderzoek hebben over Annie M. G. Schmidt.

Wellicht zou in vervolgonderzoek dus meer nadruk gelegd kunnen worden op de manier waarop de auteur gezien wordt in de *herinnering* van de participant. Dat zou bijvoorbeeld kunnen door een pre-test af te nemen waarbij participanten wordt gevraagd naar hun oordeel over genderstereotypen in de verhalen van *Jip en Janneke* en de (al dan niet) achterhaaldheid daarvan, zonder de participanten daarbij de teksten voor te leggen. Daarna zouden aan precies dezelfde groep participanten enkele verhalen kunnen worden voorgelegd die zij vervolgens beoordelen op genderstereotypen. Als de resultaten, gebaseerd op een *herinnering*, uit de pre-test een positiever beeld over de verhalen (en een minder kritisch oordeel over genderstereotypen daarin) laten zien dan de resultaten uit de *herlezing* van enkele verhalen door de participanten, dan zou dat laten zien dat de herinnering aan het binnen het literaire en maatschappelijke veld opgebouwde kapitaal van een auteur uit het verleden wel lang kan blijven behouden, maar ook kan worden aangetast.

Daarnaast is de groep van de reageerders op de poll van het AD waarschijnlijk anders, meer divers, samengesteld dan de participantengroepen uit mijn onderzoek, bijvoorbeeld op het gebied van leeftijd. De participanten van mijn onderzoek zijn gemiddeld redelijk jong, met relatief veel twintigers in beide participantengroepen en in de groep mensen die op de poll van het AD heeft gereageerd zullen de leeftijden meer verdeeld zijn. Mogelijk vindt een jongere generatie de genderstereotypen problematischer dan een oudere generatie. Het zou dus tevens interessant zijn om in vervolgonderzoek te bekijken hoe de resultaten uitpakken als dit soort aspecten, waaronder leeftijd, worden meegenomen als predictor naast het al dan niet vermelden van de auteursnaam. Daarbij zouden bijvoorbeeld twee groepen met elkaar kunnen worden vergeleken door aan iedere groep een bepaalde leeftijdscategorie te koppelen en deze twee groepen precies dezelfde vragenlijsten voor te leggen. Dit soort variaties op het huidige onderzoek zouden uiteraard ook voor andere factoren kunnen worden toegepast, zoals geslacht. Zijn vrouwen wellicht kritischer over dit onderwerp dan mannen? Ik heb overwogen om in dit onderzoek geslacht niet als predictor mee te nemen, maar uiteindelijk besloten dit niet te doen omdat het mijns inziens te ver afweek van mijn hoofdvraag. Door die vraag te stellen wilde ik er immers vooral achter komen of het al dan niet vermelden van de

²⁷ Participantengroep A.

²⁸ Participantengroep B.

auteursnaam zou uitmaken voor de oordelen, en niet per se of vrouwen en mannen tot andere conclusies kwamen.

Dat het Utrechts statenlid de vraag over de actualiteit van *Jip en Janneke* opwerpt en dat jongeren (zoals veel participanten uit mijn onderzoek) wel oordelen dat de teksten stereotypen bevatten, laat dus zien dat eenmaal vergaard kapitaal en status in het veld niet *zonder meer* betekenen dat een auteur en haar werk onaangetast blijven. Dat er stereotypen in de verhalen kunnen zitten, doet echter niet direct iets af aan de betekenis die Schmidt heeft gehad voor de (kinder)literatuur: haar prestige en succes, en de constatering van (soms) achterhaalde genderrolverdelingen kunnen naast elkaar bestaan als men de verhalen in een duidelijk perspectief weet te plaatsen.

Bibliografie

- Bourdieu, P. (1980). The production of belief: contribution to an economy of symbolic goods. *Media Culture Society* 2, 261-293.
- Bourdieu, P. (1993). The field of cultural production, or: the economic world reversed. In P. Bourdieu, *The field of cultural production* (pp. 29-73). Cambridge: Polity Press.
- Canon van Nederland. (z. d.). *Annie M. G. Schmidt*. Geraadpleegd via [canonvannederland.nl: https://www.canonvannederland.nl/nl/anniemgtschmidt](https://www.canonvannederland.nl/nl/anniemgtschmidt).
- Carmiggelt, S. (1987). Annie. *Bzzlletin* 149(17), 8-10.
- Deckwitz, S. (1991). 'Er zijn geen feeën meer, er zijn hormonen'. Over Annie M. G. Schmidt. In M. Prinssen, & L. Vermij, *Schrijfsters in de jaren vijftig* (pp. 167-175). Amsterdam: Sara/Van Genneep.
- Donker, B. (20 mei 2011). Vorstin van het lezende stoute kind. *NRC Handelsblad*, pp. 12-13.
- Eagleton, T. (1996). *Literary Theory. An Introduction (Second Edition)*. Oxford: Blackwell Publishing.
- English, J. (2002). Winning the Culture Game: Prizes, Awards and the Rules of Art . *New Literary History* 33(1), 109-135.
- Greimas, A. (1966). *Sémantique structurale. Recherche de méthode*. . Paris: Larousse.
- Herman, L., & Vervaeck, B. (2005). *Vertelduivels. Handboek verhaalanalyse*. Antwerpen/Leest: VUB Press/Vantilt.
- Koolen, C. (2020). *Dit is geen vrouwenboek. De waarheid achter man-vrouwverschillen in de literatuur*. Amsterdam: HarperCollins.
- Lanser, S. S. (2013). Gender and Narrative. In P. Hühn et al., *The living handbook of narratology*. Geraadpleegd via <https://www.lhn.uni-hamburg.de/node/86.html>.
- Meijer, M. (1999). *Machtige melodieën: populaire teksten uit de jaren vijftig en zestig als bron voor cultuurgeschiedenis*. Maastricht: Universiteit Maastricht.
- Meijer, M. (2005). *In tekst gevat. Inleiding tot een kritiek van representatie*. Amsterdam: Amsterdam Academic Archive .
- Meijer, M., & Alphen, E. van (1991). *De canon onder vuur. Nederlandse literatuur tegendraads gelezen*. Amsterdam: Van Genneep.
- Redactie Metro Nieuws. (19 november 2020). *PvdA'er wil Jip en Janneke de bieb uit tot boosheid van velen: 'Gestoord!'*. Geraadpleegd via [metronieuws.nl: https://www.metronieuws.nl/in-het-nieuws/opvallend/2020/11/pvdaer-wil-jip-en-janneke-de-bieb-uit/](https://www.metronieuws.nl/in-het-nieuws/opvallend/2020/11/pvdaer-wil-jip-en-janneke-de-bieb-uit/).
- Schmidt, A. (2020). *Jip en Janneke*. Amsterdam/Antwerpen: Em. Querido's Uitgeverij.
- Schouten, R. (2010, mei 10). Klein blijven. *Trouw*.

- Unen, B. van (20 november 2020). *Utrechtse politica Julie d'Hondt bedreigd na uitspraak dat Jip en Janneke 'echt niet meer kunnen'*. Geraadpleegd via AD.nl: <https://www.ad.nl/utrecht/utrechtse-politica-julie-dhondt-bedreigd-na-uitspraak-dat-jip-en-janneke-echt-niet-meer-kunnen~a3e88dd4/>.
- Unen, B. van (24 november 2020). *Politica Julie d'Hondt (PvdA) werd serieus bedreigd om Jip en Janneke: 'Die telefoontjes waren heel eng'*. Geraadpleegd via AD.nl: <https://www.ad.nl/binnenland/politica-julie-d-hondt-pvda-werd-serieus-bedreigd-om-jip-en-janneke-die-telefoontjes-waren-heel-eng~a828abe0/>.
- Vries, A. (2001). Annie M. G. Schmidt. In J. Coillie , W. Pennen, J. Staal, & H. Tromp, *Lexicon van de jeugdliteratuur (1982-2014)* (pp. 1-18). Groningen: Martinus Nijhoff.
- Zijl, A. van der (2020). *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam/Antwerpen: Em. Querido's Uitgeverij.

Bijlagen

Bijlage 1: Voorgelegde verhalen

De twee onderstaande verhalen zijn voorgelegd aan de participanten. Hier zijn de originele versies toegevoegd, dus zonder de naamsveranderingen (Luuk en Emma in plaats van Jip en Janneke) die in versie B van de vragenlijst werden getoond.

Neutraal

(Schmidt, 2020, p. 130)

Mandje appels voor opa

‘Nu moeten jullie samen een mandje appels naar opa brengen,’ zegt de moeder van Jip. ‘Ieder aan een kant en het mandje tussen jullie in en doe de groeten.’

Jip en Janneke lopen met hun mandje langs de weg en na een poosje zegt Jip: ‘Er zitten rode appeltjes in en groene.’

‘Ja,’ zegt Janneke, ‘de groene zijn lekkerder.’

‘Niet,’ zegt Jip, ‘de rooie zijn lekkerder.’

‘Even proeven,’ zegt Janneke. Ze zetten de mand neer en Janneke bijt in een rood appeltje. Jip bijt in een groen appeltje.

‘Die is lekkerder,’ zegt Jip.

‘Nee, deze is lekkerder,’ zegt Janneke.

Niet alle rooie appeltjes smaken hetzelfde.

‘Hier is er een die er lekker uitziet. En déze,’ zegt Jip.

‘En díé,’ zegt Janneke. Ze zitten aan de kant van het weggetje en even later hebben ze alle appeltjes geprobeerd, en uit alle appeltjes een klein stukje gebeten. Je kunt precies hun tandjes zien staan.

‘O, wat erg,’ zegt Jip.

‘Wat zal je opa boos zijn,’ zegt Janneke.

Ze nemen het mandje weer op en gaan heel beteuterd naar opa.

‘De groeten van mama,’ zegt Jip.

‘En hier is een mandje appeltjes,’ zegt Janneke.

‘Maar overal is een stukje uit,’ zegt Jip.

‘We hebben ze geproefd,’ zegt Janneke. En allebei kijken ze heel, heel bang.

‘Zo,’ zegt opa, ‘overal een stukje uit? Ik denk dat ze nu nog veel lekkerder zijn. Weet je wat, we gaan er allemaal eentje opeten.’

En dat doen ze dan.

Maar als Jip het later aan mama vertelt, zegt die: ‘Opa is veel te goed.’

Zou dat waar zijn, denk je?

Niet-neutraal

(Schmidt, 2020, p. 56)

Jip snijdt zich

‘Ga je mee? Ik ga in de tuin spelen,’ zegt Jip.

‘Nee,’ zegt Janneke. ‘Ik moet appels schillen. Een hele emmer vol appels. Voor de appelmoes.’

‘Ik ga ook appels schillen,’ zegt Jip.

‘Ik heb maar één mes,’ zegt Janneke.

‘Dan ga ik eerst een mes halen.’ Jip gaat naar huis en haalt een mes. Uit de keuken. En hij holt met het mes naar Janneke.

Nu gaat hij appels schillen.

‘Kijk,’ zegt Janneke. ‘Ik maak hele lange kronkelschillen. Dat is erg moeilijk. Maar ik kan het al.’

Jip probeert het ook. Hij krijgt er een kleur van. Maar de schil breekt af.

‘Zo moet je het doen,’ zegt Janneke. ‘Kijk, zo.’

Jip doet het zo. Maar... O! Jee! Au! Daar snijdt hij in zijn duim!

Er komt bloed uit. Wat een schrik!

Jip staat met zijn duim naar boven en kijkt heel bang.

‘Mama!’ roept Janneke.

Daar komt haar moeder aanhollen.

‘Wat is er?’ roept ze, maar ze ziet het al.

‘Wacht,’ zegt ze. ‘Ik zal de duim verbinden. Ik heb er een mooi verbandje voor. Kom maar mee. Doet het pijn?’

‘Ja,’ zegt Jip. ‘Maar ik huil niet.’

Nee, Jip is heel dapper en hij huilt niet. Hij krijgt een verband om zijn duim en Janneke staat erbij te kijken.

‘Hij wou appels schillen,’ zegt ze tegen mama. ‘En toen is hij thuis een mes gaan halen.’

‘Ja, dat zie ik,’ zegt Jannekes moeder. ‘Maar dat mes is ook zo scherp. Veel te scherp.’

Voortaan moet je het eerst vragen, hoor Jip, als je een mes wil hebben. En nu, weet je wat, Janneke mag schillen. En Jip mag eten. Omdat Jip gewond is mag hij appeltjes eten.’

Dat is natuurlijk fijn. Want het eten is niet moeilijk. Schillen wel.

Bijlage 2: Vragenlijsten

Toelichting enquêteflow

Onderstaand de indeling die weergeeft hoe de randomisatie is ingesteld. Het blok met informatie en de demografische gegevens was voor beide versies van de vragenlijsten hetzelfde. Daarna volgde ofwel de niet-blinde versie van de vragenlijst (versie A), ofwel de blinde versie (versie B). Binnen beide versies was bovendien willekeurig ingesteld of eerst het neutrale verhaal of eerst het niet-neutrale verhaal werd getoond.

Start van blok: Informatie, uitleg en toestemming

Beste deelnemer,

Hartelijk dank dat u de tijd wilt nemen om deze vragenlijst in te vullen!

Informatie en toestemming

U wordt uitgenodigd om mee te doen aan een scriptieonderzoek naar genderrolpatronen in kinderboeken. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Jeanine Schurer, masterstudent aan de Radboud Universiteit.

Wat wordt er van u verwacht?

Meedoen aan het onderzoek houdt in dat u een online vragenlijst gaat invullen. De vragen hebben betrekking op twee korte kinderverhalen die u gaat lezen. Het invullen van de vragenlijst kost ongeveer 10 minuten. **Vrijwilligheid** U doet vrijwillig mee aan dit onderzoek. U kunt op elk moment tijdens het onderzoek stoppen met het invullen van de vragenlijst. U hoeft niet aan te geven waarom u stopt.

Wat gebeurt er met de gegevens?

De onderzoeksgegevens die we in dit onderzoek verzamelen, zullen door wetenschappers worden gebruikt voor datasets, artikelen en presentaties. De anoniem gemaakte onderzoeksgegevens zijn tenminste 10 jaar beschikbaar voor andere wetenschappers. Als we gegevens met andere onderzoekers delen, kunnen deze dus nooit tot u herleid worden. Omdat de data meteen worden geanonimiseerd, is het na het voltooien van de vragenlijst niet mogelijk om uw onderzoeksgegevens te laten verwijderen. We bewaren alle onderzoeksgegevens op beveiligde wijze volgens de richtlijnen van de Radboud Universiteit.

Hebt u vragen en/of klachten over het onderzoek?

Voor meer informatie of het melden van klachten over het onderzoek kunt u contact opnemen met dr. Roel Smeets (e-mail: r.smeets@let.ru.nl).

Toestemming:

Door te klikken op de knop 'Ik geef toestemming' geeft u aan dat u:

- bovenstaande informatie hebt gelezen;
- vrijwillig meedoet aan het onderzoek;
- 16 jaar of ouder bent.

Om door te gaan naar de vragenlijst klikt u op de knop 'Ik geef toestemming'. Als u niet mee wilt doen aan het onderzoek, klikt u op de knop 'Ik geef geen toestemming'.

☐ Ik geef toestemming

☐ Ik geef geen toestemming

Einde blok: Informatie, uitleg en toestemming

Start van blok: Demografische gegevens

Wat is uw leeftijd?

Met welk geslacht identificeert u zich?

- ☐ Vrouw
- ☐ Man
- ☐ Anders
- ☐ Dat zeg ik liever niet

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

- ☐ Basisonderwijs
- ☐ Lager / voorbereidend beroepsonderwijs (lbo / vmbo)
- ☐ Hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo)
- ☐ Voorbereiden wetenschappelijk onderwijs (vwo)
- ☐ Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)
- ☐ Hoger beroepsonderwijs (hbo)
- ☐ Wetenschappelijk onderwijs (wo)

Welk van onderstaande antwoorden is op u van toepassing?

- ☐ Ik heb (klein)kinderen in de leeftijd tot ongeveer 10 jaar en ik lees regelmatig voor.
- ☐ Ik heb (klein)kinderen in de leeftijd tot ongeveer 10 jaar, maar ik lees niet voor.
- ☐ Ik heb geen (klein)kinderen in de leeftijd tot ongeveer 10 jaar.

U krijgt hierna een verhaal uit *Jip en Janneke* van Annie M. G. Schmidt te lezen. Het verhaal is ongeveer 250 woorden lang. Lees het verhaal eerst op uw eigen tempo door en beantwoord daarna de vragen. Bij iedere vraag is het mogelijk om het verhaal onder aan de pagina terug te lezen, maar dat is niet verplicht.

Mandje appels voor opa

‘Nu moeten jullie samen een mandje appels naar opa brengen,’ zegt de moeder van Jip. ‘Ieder aan een kant en het mandje tussen jullie in en doe de groeten.’

Jip en Janneke lopen met hun mandje langs de weg en na een poosje zegt Jip: ‘Er zitten rode appeltjes in en groene.’

‘Ja,’ zegt Janneke, ‘de groene zijn lekkerder.’

‘Niet,’ zegt Jip, ‘de rooie zijn lekkerder.’

‘Even proeven,’ zegt Janneke. Ze zetten de mand neer en Janneke bijt in een rood appeltje. Jip bijt in een groen appeltje.

‘Die is lekkerder,’ zegt Jip.

‘Nee, deze is lekkerder,’ zegt Janneke.

Niet alle rooie appeltjes smaken hetzelfde.

‘Hier is er een die er lekker uit ziet. En déze,’ zegt Jip.

‘En díé,’ zegt Janneke. Ze zitten aan de kant van het weggetje en even later hebben ze alle appeltjes geprobeerd, en uit alle appeltjes een klein stukje gebeten. Je kunt precies hun tandjes zien staan.

‘O, wat erg,’ zegt Jip.

‘Wat zal je opa boos zijn,’ zegt Janneke.

Ze nemen het mandje weer op en gaan heel beteuterd naar opa.

‘De groeten van mama,’ zegt Jip.

‘En hier is een mandje appeltjes,’ zegt Janneke.

‘Maar overal is een stukje uit,’ zegt Jip.

‘We hebben ze geproefd,’ zegt Janneke. En allebei kijken ze heel, heel bang.

‘Zo,’ zegt opa, ‘overal een stukje uit? Ik denk dat ze nu nog veel lekkerder zijn. Weet je wat, we gaan er allemaal eentje opeten.’

En dat doen ze dan.

Maar als Jip het later aan mama vertelt, zegt die: ‘Opa is veel te goed.’

Zou dat waar zijn, denk je?

Q1A²⁹

Welk cijfer zou u dit verhaal geven op een schaal van 0 tot 10?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8
- ☐ 9
- ☐ 10

Pagina-einde

Q2A

Hoe waarschijnlijk is het dat u dit verhaal zou voorlezen aan een kind (eigen kind, kleinkind, broertje/zusje, neefje/nichtje, oppaskind, etc.)?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet waarschijnlijk 5 = heel erg waarschijnlijk	☐	☐	☐	☐	☐

(herhaling)

Mandje appels voor opa

²⁹ De nummering van alle vragen was voor participanten niet te zien.

[Hier werd voor participanten de tekst van het neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q1A.]

Pagina-einde

Q3A

Hoe zou u de verhouding tussen de personages Jip en Janneke in dit specifieke verhaal beschrijven?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet gelijkwaardig aan elkaar 5 = helemaal gelijkwaardig aan elkaar	☐	☐	☐	☐	☐

Q4A

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Mandje appels voor opa

[Hier werd voor participanten de tekst van het neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q1A.]

Pagina-einde

Q5A

Toelichting: onder 'ouderwetse rolpatronen' wordt verstaan dat bepaalde gedragsnormen als typerend aan jongens/mannen worden toegekend en andere gedragsnormen als typerend aan meisjes/vrouwen worden toegekend.

In hoeverre vindt u dat dit verhaal ouderwetse rolpatronen tussen jongens en meisjes/tussen mannen en vrouwen bevat?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = Helemaal geen ouderwetse rolpatronen 5 = Zeer ouderwetse rolpatronen	☐	☐	☐	☐	☐

Q6A

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Mandje appels voor opa

[Hier werd voor participanten de tekst van het neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q1A.]

Pagina-einde

U krijgt hierna een verhaal uit *Jip en Janneke* van Annie M. G. Schmidt te lezen. Het verhaal is ongeveer 250 woorden lang. Lees het verhaal eerst op uw eigen tempo door en beantwoord daarna de vragen. Bij iedere vraag is het mogelijk om het verhaal onder aan de pagina terug te lezen, maar dat is niet verplicht.

Einde blok: Neutrale verhaal_niet-blind

Start van blok: Niet-neutrale verhaal_niet-blind

Jip snijdt zich

‘Ga je mee? Ik ga in de tuin spelen,’ zegt Jip.

‘Nee,’ zegt Janneke. ‘Ik moet appels schillen. Een hele emmer vol appels. Voor de appelmoes.’

‘Ik ga ook appels schillen,’ zegt Jip.

‘Ik heb maar één mes,’ zegt Janneke.

‘Dan ga ik eerst een mes halen.’ Jip gaat naar huis en haalt een mes. Uit de keuken. En hij holt met het mes naar Janneke.

Nu gaat hij appels schillen.

‘Kijk,’ zegt Janneke. ‘Ik maak hele lange kronkelschillen. Dat is erg moeilijk. Maar ik kan het al.’

Jip probeert het ook. Hij krijgt er een kleur van. Maar de schil breekt af.

‘Zo moet je het doen,’ zegt Janneke. ‘Kijk, zo.’

Jip doet het zo. Maar... O! Jee! Au! Daar snijdt hij in zijn duim!

Er komt bloed uit. Wat een schrik!

Jip staat met zijn duim naar boven en kijkt heel bang.

‘Mama!’ roept Janneke.

Daar komt haar moeder aanhollen.

‘Wat is er?’ roept ze, maar ze ziet het al.

‘Wacht,’ zegt ze. ‘Ik zal de duim verbinden. Ik heb er een mooi verbandje voor. Kom maar mee. Doet het pijn?’

‘Ja,’ zegt Jip. ‘Maar ik huil niet.’

Nee, Jip is heel dapper en hij huilt niet. Hij krijgt een verband om zijn duim en Janneke staat erbij te kijken.

‘Hij wou appels schillen,’ zegt ze tegen mama. ‘En toen is hij thuis een mes gaan halen.’

‘Ja, dat zie ik,’ zegt Jannekes moeder. ‘Maar dat mes is ook zo scherp. Veel te scherp. Voortaan moet je het eerst vragen, hoor Jip, als je een mes wil hebben. En nu, weet je wat, Janneke mag schillen. En Jip mag eten. Omdat Jip gewond is mag hij appeltjes eten.’

Dat is natuurlijk fijn. Want het eten is niet moeilijk. Schillen wel.

Q7A

Welk cijfer zou u dit verhaal geven op een schaal van 0 tot 10?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8
- ☐ 9
- ☐ 10

Pagina-einde

Q8A

Hoe waarschijnlijk is het dat u dit verhaal zou voorlezen aan een kind (eigen kind, kleinkind, broertje/zusje, neefje/nichtje, oppaskind, etc.)?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet waarschijnlijk 5 = heel erg waarschijnlijk	☐	☐	☐	☐	☐

(herhaling)

Jip snijdt zich

[Hier werd voor participanten de tekst van het niet-neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q7A.]

Pagina-einde

Q9A

Hoe zou u de verhouding tussen de personages Jip en Janneke in dit specifieke verhaal beschrijven?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet gelijkwaardig aan elkaar 5 = helemaal gelijkwaardig aan elkaar	☐	☐	☐	☐	☐

Q10A Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Jip snijdt zich

[Hier werd voor participanten de tekst van het niet-neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q7A.]

Pagina-einde

Q11A

Toelichting: onder 'ouderwetse rolpatronen' wordt verstaan dat bepaalde gedragsnormen als typerend aan jongens/mannen worden toegekend en andere gedragsnormen als typerend aan meisjes/vrouwen worden toegekend.

In hoeverre vindt u dat dit verhaal ouderwetse rolpatronen tussen jongens en meisjes/tussen mannen en vrouwen bevat?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = Helemaal geen ouderwetse rolpatronen 5 = Zeer ouderwetse rolpatronen	☐	☐	☐	☐	☐

Q12A

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Jip snijdt zich

[Hier werd voor participanten de tekst van het niet-neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q7A.]

Einde blok: Niet-neutrale verhaal_niet-blind

Start van blok: Afsluitend_niet-blind

Q13A

Was u, voordat u deze vragenlijst invulde, bekend met de verhalen uit *Jip en Janneke*?

Einde vragenlijst versie A (niet-blind)

U krijgt hierna een verhaal uit een kinderboek te lezen. Het verhaal is ongeveer 250 woorden lang. Lees het verhaal eerst op uw eigen tempo door en beantwoord daarna de vragen. Bij iedere vraag is het mogelijk om het verhaal onder aan de pagina terug te lezen, maar dat is niet verplicht.

Pagina-einde

Mandje appels voor opa

‘Nu moeten jullie samen een mandje appels naar opa brengen,’ zegt de moeder van Luuk.

‘Ieder aan een kant en het mandje tussen jullie in en doe de groeten.’

Luuk en Emma lopen met hun mandje langs de weg en na een poosje zegt Luuk: ‘Er zitten rode appeltjes in en groene.’

‘Ja,’ zegt Emma, ‘de groene zijn lekkerder.’

‘Niet,’ zegt Luuk, ‘de rooie zijn lekkerder.’

‘Even proeven,’ zegt Emma. Ze zetten de mand neer en Emma bijt in een rood appeltje. Luuk bijt in een groen appeltje.

‘Die is lekkerder,’ zegt Luuk.

‘Nee, deze is lekkerder,’ zegt Emma.

Niet alle rooie appeltjes smaken hetzelfde.

‘Hier is er een die er lekker uit ziet. En déze,’ zegt Luuk.

‘En díé,’ zegt Emma. Ze zitten aan de kant van het weggetje en even later hebben ze alle appeltjes geprobeerd, en uit alle appeltjes een klein stukje gebeten. Je kunt precies hun tandjes zien staan.

‘O, wat erg,’ zegt Luuk.

‘Wat zal je opa boos zijn,’ zegt Emma.

Ze nemen het mandje weer op en gaan heel beteuterd naar opa.

‘De groeten van mama,’ zegt Luuk.

‘En hier is een mandje appeltjes,’ zegt Emma.

‘Maar overal is een stukje uit,’ zegt Luuk.

‘We hebben ze geproefd,’ zegt Emma. En allebei kijken ze heel, heel bang.

‘Zo,’ zegt opa, ‘overal een stukje uit? Ik denk dat ze nu nog veel lekkerder zijn. Weet je wat, we gaan er allemaal eentje opeten.’

En dat doen ze dan.

Maar als Luuk het later aan mama vertelt, zegt die: ‘Opa is veel te goed.’

Zou dat waar zijn, denk je?

Q1B

Welk cijfer zou u dit verhaal geven op een schaal van 0 tot 10?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8
- ☐ 9
- ☐ 10

Pagina-einde

Q2B

Hoe waarschijnlijk is het dat u dit verhaal zou voorlezen aan een kind (eigen kind, kleinkind, broertje/zusje, neefje/nichtje, oppaskind, etc.)?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet waarschijnlijk 5 = heel erg waarschijnlijk	☐	☐	☐	☐	☐

(herhaling)

Mandje appels voor opa

[Hier werd voor participanten de tekst van het neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q1B.]

Pagina-einde

Q3B

Hoe zou u de verhouding tussen de personages Luuk en Emma in dit specifieke verhaal beschrijven?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet gelijkwaardig aan elkaar 5 = helemaal gelijkwaardig aan elkaar	☐	☐	☐	☐	☐

Q4B

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Mandje appels voor opa

[Hier werd voor participanten de tekst van het neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q1B.]

Pagina-einde

Q5B

Toelichting: onder 'ouderwetse rolpatronen' wordt verstaan dat bepaalde gedragsnormen als typerend aan jongens/mannen worden toegekend en andere gedragsnormen als typerend aan meisjes/vrouwen worden toegekend.

In hoeverre vindt u dat dit verhaal ouderwetse rolpatronen tussen jongens en meisjes/tussen mannen en vrouwen bevat?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = Helemaal geen ouderwetse rolpatronen 5 = Zeer ouderwetse rolpatronen	☐	☐	☐	☐	☐

Q6B

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Mandje appels voor opa

[Hier werd voor participanten de tekst van het neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie bijlage 1 of Q1B.]

Einde blok: Neutrale verhaal_blind

Start van blok: Niet-neutrale verhaal_blind

U krijgt hierna een verhaal uit een kinderboek te lezen. Het verhaal is ongeveer 250 woorden lang. Lees het verhaal eerst op uw eigen tempo door en beantwoord daarna de vragen. Bij iedere vraag is het mogelijk om het verhaal onder aan de pagina terug te lezen, maar dat is niet verplicht.

Pagina-einde

Luuk snijdt zich

‘Ga je mee? Ik ga in de tuin spelen,’ zegt Luuk.

‘Nee,’ zegt Emma. ‘Ik moet appels schillen. Een hele emmer vol appels. Voor de appelmoes.’

‘Ik ga ook appels schillen,’ zegt Luuk.

‘Ik heb maar één mes,’ zegt Emma.

‘Dan ga ik eerst een mes halen.’ Luuk gaat naar huis en haalt een mes. Uit de keuken. En hij holt met het mes naar Emma.

Nu gaat hij appels schillen.

‘Kijk,’ zegt Emma. ‘Ik maak hele lange kronkelschillen. Dat is erg moeilijk. Maar ik kan het al.’

Luuk probeert het ook. Hij krijgt er een kleur van. Maar de schil breekt af.

‘Zo moet je het doen,’ zegt Emma. ‘Kijk, zo.’

Luuk doet het zo. Maar... O! Jee! Au! Daar snijdt hij in zijn duim!

Er komt bloed uit. Wat een schrik!

Luuk staat met zijn duim naar boven en kijkt heel bang.

‘Mama!’ roept Emma.

Daar komt haar moeder aanhollen.

‘Wat is er?’ roept ze, maar ze ziet het al.

‘Wacht,’ zegt ze. ‘Ik zal de duim verbinden. Ik heb er een mooi verbandje voor. Kom maar mee. Doet het pijn?’

‘Ja,’ zegt Luuk. ‘Maar ik huil niet.’

Nee, Luuk is heel dapper en hij huilt niet. Hij krijgt een verband om zijn duim en Emma staat erbij te kijken.

‘Hij wou appels schillen,’ zegt ze tegen mama. ‘En toen is hij thuis een mes gaan halen.’

‘Ja, dat zie ik,’ zegt Emma’s moeder. ‘Maar dat mes is ook zo scherp. Veel te scherp. Voortaan moet je het eerst vragen, hoor Luuk, als je een mes wil hebben. En nu, weet je wat, Emma mag schillen. En Luuk mag eten. Omdat Luuk gewond is mag hij appeltjes eten.’

Dat is natuurlijk fijn. Want het eten is niet moeilijk. Schillen wel.

Q7B

Welk cijfer zou u dit verhaal geven op een schaal van 0 tot 10?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8
- ☐ 9
- ☐ 10

Pagina-einde

Q8B

Hoe waarschijnlijk is het dat u dit verhaal zou voorlezen aan een kind (eigen kind, kleinkind, broertje/zusje, neefje/nichtje, oppaskind, etc.)?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet waarschijnlijk 5 = heel erg waarschijnlijk	☐	☐	☐	☐	☐

(herhaling)

Luuk snijdt zich

[Hier werd voor participanten de tekst van het niet-neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie Q7B.]

Pagina-einde

Q9B

Hoe zou u de verhouding tussen de personages Luuk en Emma in dit specifieke verhaal beschrijven?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = helemaal niet gelijkwaardig aan elkaar 5 = helemaal gelijkwaardig aan elkaar	☐	☐	☐	☐	☐

Q10B

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Luuk snijdt zich

[Hier werd voor participanten de tekst van het niet-neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie Q7B.]

Pagina-einde

Q11B

Toelichting: onder 'ouderwetse rolpatronen' wordt verstaan dat bepaalde gedragsnormen als typerend aan jongens/mannen worden toegekend en andere gedragsnormen als typerend aan meisjes/vrouwen worden toegekend.

In hoeverre vindt u dat dit verhaal ouderwetse rolpatronen tussen jongens en meisjes/tussen mannen en vrouwen bevat?

	1	2	3	4	5
Hierbij geldt: 1 = Helemaal geen ouderwetse rolpatronen 5 = Zeer ouderwetse rolpatronen	☐	☐	☐	☐	☐

Q12B

Zou u hier uw antwoord op bovenstaande vraag kort willen toelichten?

(herhaling)

Luuk snijdt zich

[Hier werd voor participanten de tekst van het niet-neutrale verhaal opnieuw getoond. Zie Q7B.]

Pagina-einde

Einde blok: Niet-neutrale verhaal_blind

Start van blok: Afsluitend_blind

Q13B

Kende u de twee verhalen die in deze vragenlijst werden gebruikt?

Einde vragenlijst versie B (blind)

Bedankt voor uw tijd om aan deze enquête deel te nemen. Uw antwoord is geregistreerd.